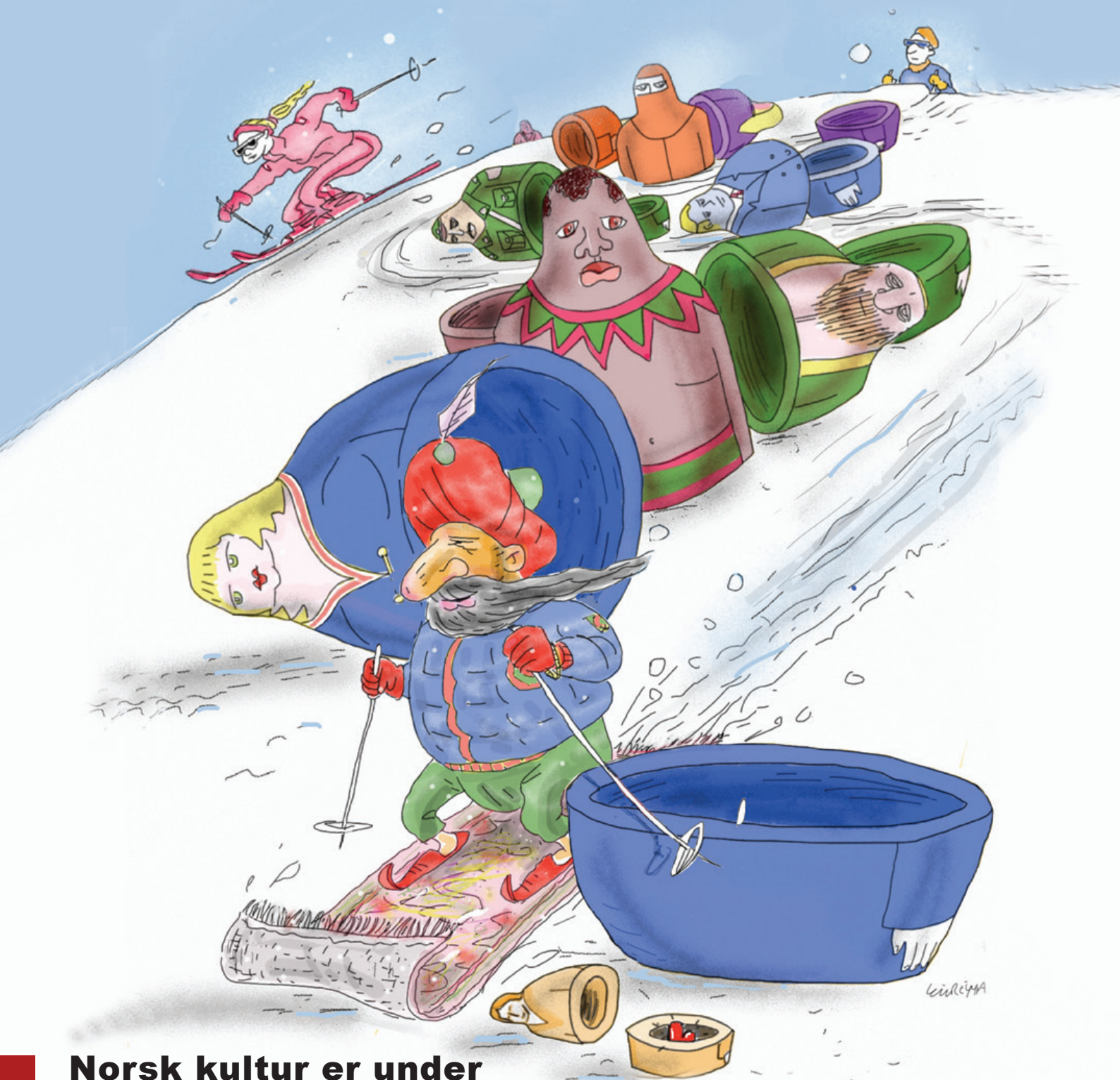

SAMORA

NR. 3 JULI/SEPTEMBER 2017 kr 50,-

**Norsk kultur er under
bakholdsangrep**

**Cosmopolite, CAK og
Nordic Black fyller år**

«Hva vil folk si»

**Hvem og hva
er norsk
i det 21. århundre?**

Pers død – minneord om Per Fugelli

Per Fugelli er død. Det er vemodig å ta farvel med en av våre største humanister.

ANDERS HEGER

SAMORA

Per Fugellis død var alt annet enn uventet. Mer enn noen har han uredde og nysgjerrig nærmet seg det uavvendelige slutt punktet, utforsket hva døden gjør med livet, og hvordan den aller siste reisen inneholder overraskende lyspunkter i mørket.

Likevel er det vemodig å ta farvel med en av våre største humanister, en utrettelig forkjemper for menneskeverd og solidaritet, en lege like opptatt av samfunnets som kroppens skavanker. Og en forfatter som så det som sin oppgave å bruke hver side, hver setning og hvert ord til å understreke idéen om individenes ukrenkelige verdi. Vi er et fattigere samfunn uten Per Fugelli.

Gjennom sykdommen – så å si til siste åndedrag – arbeidet han med sitt livs avsluttende bok: *PER DØR*. Det skulle være både en beretning fra livets siste heat, tanker og refleksjoner om den tid han var i ferd med å tre ut av, og et oppsummerende åndelig testament – en beskjed han etterlot seg til oss som er igjen. «Livet er en sykdom» siterte han Schopenhauer, og ønsket at det

«En forfatter som så det som sin oppgave å bruke hver side, hver setning og hvert ord til å understreke idéen om individenes ukrenkelige verdi. Vi er et fattigere samfunn uten Per Fugelli.»

Per Fugelli er død etter mange års kamp mot kreft.

skulle stå i boken, som en siste hilsen: «Nå er jeg kurert».

Til det siste hadde han likevel håpet å kunne holde et eksemplar av sin siste, og kanskje viktigste bok. Det er med sorg vi må konstatere at han ikke nådde det. Boken kom en uke etter hans død.

I det avsluttende kapittelet, «Epikrise fra himmelen», skriver han om 'sjelens fem grunnstoffer':

«Verdighet er å bli sett og godtatt som deg, med styrke og svakhet, få respekt og selvrespekt som ufullkommen skapning.

Selvstendighetsmot er å ha lyst og makt til å bevege seg mot egne mål.

Tilhørighet betyr å være nær andre mennesker, ha noen å være glad i og noen som bryr seg om deg.

Mening skriver Nietzsche på resepten fordi: «Den som vet hvorfor han lever, kan utholde et hvilket som helst hvordan.»

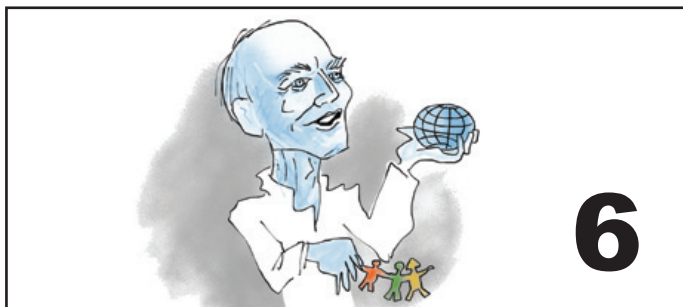
Likevekt, det siste grunnstoffet, har jeg ikke funnet opp alene. Buddhaskriftene, de greske filosofene,

Bibelen, Koranen – som et ekko ruller ordene likevekt, harmoni, balanse, ekvilibrium gjennom disse urgamle reseptene.

Dette er elefanten, løven, leoparden, neshornet og bøffelen fra livets jakt. Dette er The Big Five jeg har holdt meg fast i, når livets lykehjul vender brått.»

Per Fugelli har forlatt oss. Vi som har vært heldige nok til å kjenne ham, arbeide med ham eller ha lest ham, står igjen med en stor takknemmelighet og en forpliktelse til å bære hans arv videre. ❸

Minneordet er tatt fra Forlagsliv,
Blogger fra Cappelen Damm-huset

HVEM OG HVA ER NORSK I DET 21. ÅRHUNDRE?

HVA VIL FOLK SI?

Camille Oneida Charles

Andreas Hammer Holmefjord

2 PERS DØD

Minneord om Per Fugelli.

5 LEDER

6 HVEM OG HVA ER NORSK I DET 21. ÅRHUNDRE?

Hvem og hva er norsk i dag, spør Thomas Hylland Eriksen.

Thomas Hylland Eriksen

Jeaninne Masika Lukusa

18 NORSK KULTUR ER UNDER BAKHOLDSANGREP

Slaget om sangen i skolen handler om kulturens plass i samfunnet.

Endre Dalen

Mohamed Abdi

22 HVA VIL FOLK SI?

Kommentar til filmen *Hva vil folk si?* av Iram Haq.

24 HVA SKAL MAN GJØRE NÅR MAN HØRER SKUDD?

Et helt lokalsamfunn samles etter at skudd har blitt løst.

Loveleen Rihel Brenna

Anders Heger

26 EN REISE I FORTIDEN

Nordic Black Archive dokumenterer 25 år med Nordic Black Theatre.

Even Tømte

Mari K. Linløkken

29 MED FORTID SOM FRAMTID

I november blir boka om Cosmopolite, som fyller 25 år lansert.

32 HVOR ER LÆRERNE MED EKSTRA MELANIN

Hvorfor er det så få lærere med afrikansk bakgrunn i Oslo-skolen.

34 NORSKE VERDIER PÅ GODT OG VONDT

Samora og Melafestivalen arrangerte politisk debatt på Melafestivalen.

36 FIRE NYE ÅR MED HØYREPOPULISME?

Vil fire nye år med mørkeblå regjering føre til enda mer populisme og etnonasjonalisme?

38 DEN EMOSJONELLE TILKOBLINGEN

Hvorfor får vi mer empati med enkelte enn andre?

40 TANTE ULRIKKES VEI SETTES PÅ KARTET

Anmeldelse av Zeshan Shakars *Tante Ulrikkes vei*.

44 FRA FAD TIL DOMINANS

Anmeldelse av TV-serien *Takin Ova*.

48 ETC

52 BAKSIDEDIKT

You Broke The Ocean In Half Nayyirah Waheed.

SAMORA

– Magasinet som krysser grenser –

NR 3 - JULI/SEPTEMBER 2017

39. årgang

Mariboesgate 8
0183 Oslo
www.samora.no
samora@samora.no

Forsideillustrasjon:
Sureyya Aydin

Redaksjon

Selma Benmalek, Mohamed Abdi,
Ellen Stokland, Even Tømte &
Endre Dalen (redaksjonssekretær)

Gjesteredaktør

Jeaninne Masika Lukusa

Redaksjonsråd

Mari K. Linløkken, Turid Heiberg,
S. Ananthakrishnan, Inger Aguilar
& Ashley Shiri

Ansvarlig redaktør
Khalid Salimi

Abonnement

(4 nr pr år):
kr 200 for enkeltpersoner
kr 250 for institusjoner
Bankkonto: 5005.06.28245
ISSN 0801 - 6992

Trykk:

Postklart/Kraft Digitalprint

Samora utgis med støtte fra
Kulturrådet og Fritt Ord.

KULTURRÅDET
Arts Council
Norway

INSTITUSJONEN
FRITT ORD

Fagpressen

Skribentene er selv ansvarlig for innholdet i Samoras artikler. Samora arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener å ha blitt urettmessig omtalt, kan henvende seg til redaksjonen eller Pressens Faglige Utvalg.

PFU er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler presseetiske spørsmål.
Adresse: PFU, Rådhusgt 17, 0101 Oslo

Samora er en partipolitisk uavhengig, livssynsnytral og økonomisk frittstående publisasjon.

Vent med å forvent

Det kan virke som om forventningene kun blir uttalt når de ikke møtes.

Der sitter (eller står) du med den nyeste utgaven av **Samora** og hviler øynene på disse ordene og forventer noe. Jeg er litt usikker på hva, men jeg er sikker på at det er noe du forventer. En forventning som, hvis den ikke blir formidlet nøye nok, ikke kommer til å oppfylles. Jeg tør påstå at dette er roten til mange av våre utfordringer i dag; uuttalte forventninger som ikke blir møtt. Kanskje nettopp fordi de er akkurat det; uttalt.

Forventninger knyttet til et begrep eller en rolle som alle og ingen har definisjonsmakt over, er noe av det som går igjen i denne utgaven av magasinet. Hva forventes det egentlig av en som er ordentlig integrert? Er Sylvi, med sin mangel på list ordentlig integrert? Er du integrert fordi du går i lusekofte og nynner på Kari Bremnes? Er det greit å gå med joggesko til bunaden? Er man nesten norsk, hvis man kan språket godt nok til å oppfatte Sylvi Listhaug som rasist? Eller er man nesten norsk først når man ser *Hva vil folk si* og ikke har noe svar?

«Det er ett eller annet nordmenn vil at vi skal gjøre for å bli skikkelig integrert, men de sier aldri hva det er» sies det i Thomas Hylland Eriksens sak «Hvem og

hva er norsk i det 21. århundre». Vi har viet 12 sider til å forsøke å uttale disse forventningene. For hva vet vel jeg, eller du, egentlig om forventninger, annet enn at de sjeldent blir møtt? For vi vet ikke hva vi forventer at Siv Jensen skal kle seg ut som. Men noen forventer kanskje ikke at hun skal bruke en forflatet versjon av drakten til en urbefolkning som har vært undertrykt, som kostyme. På den annen side, hvorfor forventes det at hun ser på dette som kulturell appropriasjon, i stedet for å bare se på det som et fiffig og artig påfunn fra landets finansminister?

Og sånn kunne jeg ha holdt på helt til Donald Trumps svigersønn løser konflikten i Midtøsten, men jeg har andres uuttalte forventninger å ikke møte. Og du har et nummer å lese.

JEANINNE MASIKA LUKUSA

Gjesteredaktør

Hvem og hva er norsk i det 21. århundre?

Debattene om hva det vil si å være norsk, hvem som er norsk og, implisitt, hva og hvem som ikke er norsk, fortsetter å rulle og gå i dette landet. Vi har diskutert disse tingene i flere tiår, men det har vært noen forandringer underveis.

Lenge handlet det ikke primært om innvandrere og minoriteter, men amerikanisering og påvirkning utenfra.

THOMAS HYLLAND ERIKSEN

SAMORA

Før den første folkeavstemningen om medlemskap i EU (den gangen EEC) i 1972, var det mange som bekymret seg for katolikkene i Europa og hvordan de kunne bidra til å svekke de norske verdiene og væremåten. Den gangen var det flere nordmenn som opplevde en sterk tilhørighet til den lutherske kirken enn senere.

I årene før den andre folkeavstemningen, i 1994, var det også livlig debatt i Norge om hvordan en tettere integrasjon i Europa kunne svekke, true eller bare forandre den norske væremåten og de norske verdiene. Blant annet ble det spredt en del fake news om renheten ved norsk mat sammenlignet med den farlige europeiske maten.

Forsøkene på å definere hva som er norsk og hva som truer norskheten er altså ikke noe nytt. Det er ikke hijaben, islam og innvandringen som har skapt debatten. Derimot er dette en type bekymring som er typisk for små land med store naboer. Det som er nytt i 2017-tapningen av debatten, er at den ikke handler om globalisering eller amerikanisering, og heller ikke om våre store, europeiske naboer. Debatten er av indremedisinsk art. Statsråder og andre politikere har snakket om både brunost, bunad og vafler.

En mente at vi nordmenn per definisjon spiser svin og drikker alkohol. (Det er ikke helt riktig. Du trenger ikke å være muslim eller jøde for å holde deg unna svin – vegetarianisme er på rask fremmarsj – og det er mange nordmenn

av alle slag som ikke drikker.)

En annen lanserte idéen om en «kulturkanon», altså en liste over kunstneriske uttrykk som satte det norske på begrep og var med på å definere hvem vi var. Om et slikt prosjekt kan man si mye, men ikke at det ville ha blitt ukontroversielt. Noen ville hatt med Knut Hamsun, andre Agnar Mykle. Noen ville gått for Tidemand og Gudes nasjonalromantikk, mens andre ville stemt på Bjarne Melgaard.

Men norskheten og den nasjonale identitet har også andre aspekter. Det handler om noe implisitt, man kan kanskje kalle det en væremåte. Det har hendt at ungdom i Groruddalen har sagt til meg, som forsker, at «det er noe nordmennene vil at vi skal gjøre for å bli skikkelig integrert, men de sier aldri hva det er.» Jeg er blitt svar skyldig, men har

delvis i spøk svart noe med skiløping og fjellturer. Kanskje det ikke er så langt fra sannheten.

Det er mange kilder til forvirring her. Norskheten minner på mange måter om jordløken den aldrende Peer Gynt sitter og skreller i femte akt. «Det er bare lag på lag.

Kommer ikke kjernen fram snart? Neiggu' om den gjør. Til det innerste indre er alt sammen lag, bare mindre og mindre.» La meg benytte denne anledningen til å se nærmere på disse lagene, og undersøke om det ikke viser seg å være en kjerne et sted der likevel. Og – ikke minst siden vi er i det naturelskende landet Norge – la oss begynne med naturen. ►►

«Det har hendt at ungdom i Groruddalen har sagt til meg, som forsker, at 'det er noe nordmennene vil at vi skal gjøre for å bli skikkelig integrert, men de sier aldri hva det er.»

Første lag:

Naturen

Ordet «norsk» brukes rutinemessig for å beskrive landskap og naturfenomener som befinner seg på det geografiske stedet Norge. Norske fjorder og fjell, elger og reinsdyr er brikker i puslespillet Norge. Ingen krever av elgen at den skal rope hurra på 17. mai eller føle seg norsk, men den er likevel del av det nasjonale prosjektet. Lever du med elger, blir du litt preget av dem etter hvert. Bor du i et land med mektige fjell og dramatiske fjorder, blir fjell og fjorder en liten del av din egen selvforståelse.

For noen nordmenn, gamle som nye, er norsk natur avgjørende for hvem de oppfatter seg som; for andre, som kanskje har en mer urban eller kosmopolitisk orientering, er dette av minimal betydning. Men vi må alle forholde oss til norsk natur og geografi.

Historisk var naturen et av de sterkeste argumentene de tidlige norske nasjonalistene hadde for å skille seg ut fra nabolandene. Den norske naturen var nemlig unik i europeisk sammenheng.

«Denne historien forteller ikke bare noe om frykten for utydelige grenser – er du norsk, eller er du ikke norsk? – men minner også om at de politiske grensene som avgrenser en nasjonalstat er kunstige og skapt av politikk, ikke natur.»

I dag blir naturen trukket inn i nasjonale prosjekter på nye måter, og typisk nok handler det nå ofte om invasjoner utenfra og trusler mot det «autentisk norske». Den russiske kongekrabben, Kamtsjatka-krabben, har egentlig ikke noe her å gjøre. Den kommer opprinnelig fra Russlands stillehavskyst, og ble innført av sovjetiske forskere til Murmansk-området på 1960-tallet. Den store, kjøttfulle krabben trivdes, og begynte å spre seg. Nå er kongekrabben ikke bare vanlig i Nord-Norge, men også i fiskeforretninger og på restaurantmenyer i Sør-Norge. Paradokset er at denne krabben er godt likt, økonomisk lønnsom og samtidig en såkalt invaderende art som betraktes som uønsket fordi den ikke alltid har vært her. Den er ikke norsk.

Norsk er heller ikke den plagsomme iberiske brunsneglen, dette slimete vesenet som gjør livet surt både for gartnere og hageeiere i store deler av Sør-Norge. Man antar at de første sneglene, eller kanskje bare eggene, havnet i bagasjen til en Syden-turist på vei hjem fra Spania en gang på 1980-tallet. I likhet med kongekrabben viste den seg å trives godt i Norge. Men den har ikke noe her å gjøre, for den har ikke vært her bestandig.

Det er fullt mulig å innta en avslappet holdning til de såkalte invaderende artene. Faktum er jo at flora og fauna i et land gradvis forandrer seg. Det har bare skjedd så langsomt i tidligere tider at det knapt er blitt registrert. Grantreet, for eksempel – for mange et sentralt og mangfoldig symbol på det norske, fra juletriet til Nord-

marka – er en innvandrер fra øst. Granskogene i Sør-Norge representerer en spredning av den russiske taigaen, og de rykker fremdeles vestover, selv om de ikke er helt fremme ved Nordsjøen ennå.

Ettersom granen ble norsk, kan det tenkes at kongekrabben og den iberiske brunsneglen også vil bli norske i løpet av en generasjon eller to. Mer kom-

Alle illustrasjoner: Sureyya Aydin

plisert er det med dem som verken er innenfor eller utenfor, men et sted midt imellom. Jeg tenker først og fremst på ulvene i grensetraktene mellom Norge og Sverige. Fra norsk side har det vært hevdet at disse ulvene «egentlig» er svenske og bare streifer inn i Norge for å spise lammekjøtt. Det er altså ikke snakk om «våre» ulver. Det har endog vært insinuert at svenskene burde ta mer ansvar

for sine ulver. Denne historien forteller ikke bare noe om frykten for utydelige grenser – er du norsk, eller er du ikke norsk? – men minner også om at de politiske grensene som avgrenser en nasjonalstat er kunstige og skapt av politikk, ikke natur.

Det ligger mye kollektiv erindring knyttet til naturen og naturlandskapene som er formet av mennesker i hundrevis av

år, gjennom beite, landbruk og annen menneskelig virksomhet. Mange av disse minnene er nå i ferd med å gå tapt, og det skyldes ikke innvandring, men klønete effektivisering og modernisering. Golde kjøpesentere og stygge veier erstatter gammel infrastruktur, og vi mister noe vesentlig av den felles hukommelsen på veien.

►►

Andre lag:

Politisk enhet

Selv om nasjonalisme ofte forbindes med ekskluderende, etnisk nasjonalisme, finnes det flere hovedretninger i nasjonalismen. De viktigste to er den etnokulturelle og den republikanske. Spørsmålet er, enkelt utlagt: Har vi en felles nasjon fordi vi har de samme stamfedrene, eller fordi vi bor samme sted, med de rettigheter og forpliktelser det innebærer?

I teorien er Norge ikke en etnisk nasjon. Juridisk og politisk er det statsborgerskapet som gjør deg norsk, ikke dine foreldres fødeland. Men disse grensene er utydelige, og blir ikke håndtert på en konsekvent måte, verken i Norge eller andre steder. Det forekommer for eksempel at norske statsborgere med utenlandsk opprinnelse blir stanset i passkontrollen på besøk i sitt opprinnelige hjemland, fordi skiftet av statsborgerskap ikke blir respektert.

Også i Norge ser vi gang på gang at mennesker som ikke «ser norske ut» blir forskjellsbehandlet av myndigheter og i politiske utspill. Av og til blir

de avkrevd full lojalitet; til forskjell fra andre nordmenn hender det rett som det er at muslimske nordmenn blir oppfordret til å ta avstand fra terrorisme. Dette til tross for at det eneste større terrorangrepet i Norge i fredstid, ble utført av en hvit nordmann fra Oslo Vest, med hvite foreldre. Denne typen mistenksomhet er ikke verdens beste utgangspunkt for å skape tillit, tilhørighet og inkludering.

Jeg skal etter hvert spørre om hva som skal til for å etablere en genuint inkluderende nasjonal identitet, en felles identitet som er fargeblind og basert på stedstilhørighet snarere enn etnisitet. Men først trenger vi et par lag til.

«Har vi en felles nasjon fordi vi har de samme stamfedrene, eller fordi vi bor samme sted, med de rettigheter og forpliktelser det innebærer?»

WIREYA-

Tredje lag:

Språk

Helt siden nasjonalismens gjennombrudd i Norge for litt over 150 år siden, har språket vært en sentral komponent. Det mest spesielle ved den norske språklige identiteten, i internasjonal sammenheng, er at den bygger på konflikt og ikke konsensus. Når jeg sier dette, vil mange anta at det dreier seg om bokmål (tidligere riksmål) og nynorsk, men det finnes flere konfliktlinjer som holdes i live helt frem til i dag.

Fra midten av forrige århundre og utover har en liten, men til tider innflytelsesrik bevegelse gått inn for samnorsk, altså en hybridvariant som blander bokmål og nynorsk, og det var lenge bitre konflikter i NRK knyttet til dialektbruk på radio og tv. Faren min, som kom fra Tromsø, måtte snakke riksmål når han leste opp nyheter på NRK, men så slo han over til nordnorsk, med en viss lettelse, så fort han forlot dørene på Marienlyst.

Og det er flere konflikter. Til forskjell fra praktisk talt alle andre språk jeg kjenner til, finnes ikke én standardversjon av skriftlig norsk. Både på nynorsk og bokmål har vi et virvar av valgfrie sideformer, som skaper både frihet og usikkerhet.

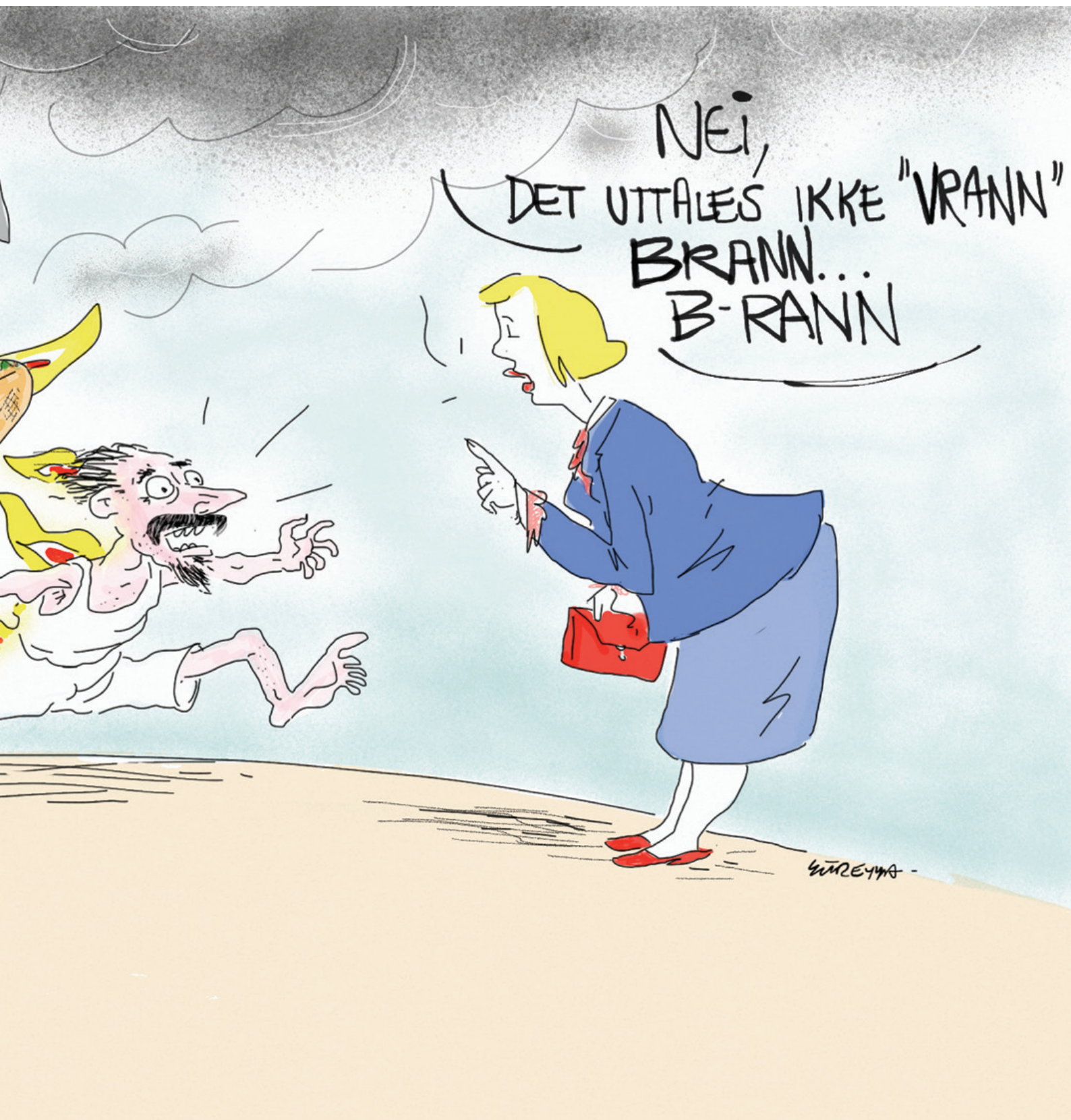
«Det som betyr noe, er ikke om folk snakker dialekt eller aksent, bokmål eller en variant av nynorsk, men at vi forstår hverandre.»

Det er noe vidunderlig frigjørende over denne situasjonen. Jeg er enig i at det er upraktisk å ikke ha en felles norm, men mangfoldet sier noe om potensialet i den norske kulturen for å leve godt med kulturell variasjon. Tross alt er norsk språk en av hovedbetydningene av ordet «norsk». Norsk betyr norsk språk, den norske stat og norsk natur, kanskje i den rekkefølgen. Men foreløpig er det ikke alt som går på skinner, med tanke på inkludering av stadig nye grupper i det nasjonale prosjektet. Generelt går det nok, dessverre, an å si at dialekt betraktes som positivt, mens aksent regnes som negativt. Her ser det ut til å ha skjedd relativt lite på de siste tiårene. Da jeg begynte å skrive om flerkulturalitet i Norge for 30 år siden, beskrev jeg en situasjon der innvandrere som ikke snakker helt korrekt norsk, og med hørbar aksent, blir betraktet som dårlig integrert og kanskje litt dumme.

Denne holdningen er naturligvis lite generøs; i et annet land ville lokalbefolkningen klappe i hendene over at denne utlendingen faktisk har gjort en innsats for å lære seg vårt språk. Omtrent på dette tidspunktet, det kan ha vært i 1989, overhørte jeg også en samtale mellom en vietnameser og en pakistaner, på gebrokkent norsk! Wow, var min umiddelbare reaksjon, nå begynner Norge å bli et viktig land, i og med at norsk er i ferd med å bli lingua franca og språklig møteplass for folk som kommer fra de fjerneste steder!

Siden den gangen har relativt lite skjedd med hensyn til aksents status; det er fortsatt finere å snakke dialekt enn å snakke

med aksent. Dette er en bagatell, som det er fullt mulig å gjøre noe med. Det som betyr noe, er ikke om folk snakker dialekt eller

aksent, bokmål eller en variant av nynorsk, men at vi forstår hverandre. Norge er kanskje først og fremst et kommuni-

kasjonsfelleskap, og hvor dine forfedre er født, har i så måte ingen betydning.

►►

Fjerde lag:

Kulturelt fellesskap

Det siste årets debatter om norskhet har ikke handlet om lagene jeg nå har beskrevet, men om Norge som kulturelt fellesskap og norske verdier. Det har vært snakket mye om mat og klær, men mindre om verdiene som har betydning. Kanskje det skyldes at temaet fort blir for komplisert til at det går an å gi entydige svar på hva disse verdiene består i. Så snart noen foreslår et norsk kulturtrekk eller en norsk verdi, kommer innvendingene, og så blir hele debatten etter hvert parkert i en blindgate.

Men det er noen skjeletter i skapet her, som kan være verdt litt oppmerksomhet. Handler de «kulturelle verdiene» utelukkende om språk, væremåte, normer, felles erindring og annet som vi forbinder med kultur, eller kan snakket om kulturelle verdier være et skalkeskjul for å snakke om helt andre ting? Når jeg har truffet unge voksne i Grorudalen, har det hendt at de sier at «det er noe nordmennene vil at vi skal gjøre for å bli ordentlig integreert, men de sier aldri hva det er.» Jeg har av og til vært fristet til å si at de burde begynne å gå å ski. Men det er nok ikke hele sannheten. De burde sørge for å bli hvite, for da glir de så mye lettere inn. Forskere fra Polen og Litauen som har studert sine landsmenn i Norge, trekker en lignende konklusjon: Det er lettere å være polakk enn somalier når du går på Karl Johan, for du ser ut som en majoritetsnordmann.

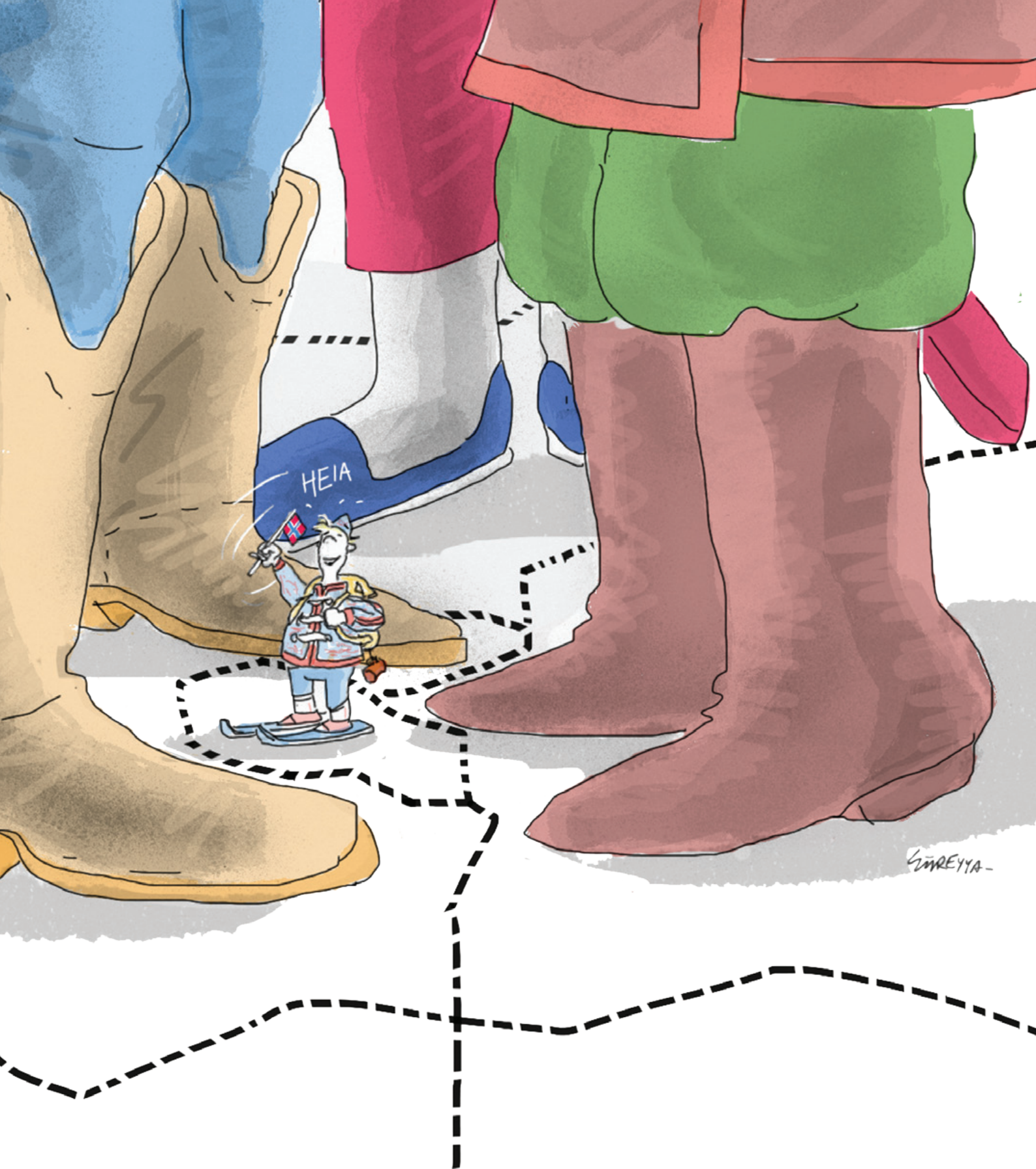
Det er i denne sammenhengen også verdt å notere seg at brune

«Varselslampene bør blinke en liten anelse når bunadkledde politikere snakker om norsk kultur. Kanskje de mener etnisitet.»

og svarte nordmenn med blandet avstamning generelt blir betraktet som «oss» så lenge de gjør det bra, for eksempel i idrett. Men så fort karrieren bikker nedover, blir de bindestreksnordmenn – jo mindre suksess du har, desto mindre norsk blir du, om du har snev av minoritetsbakgrunn. Med andre ord bør varselslampene blinke en liten anelse når bunadkledde politikere snakker om norsk kultur. Kanskje de mener etnisitet.

Derfor skal jeg ikke bruke mye plass på den kulturelle identiteten, men i stedet gå et skritt videre, til de bakenforliggende og viktigste faktorene for fellesskap, integrasjon og felles identitet i en fleretnisk nasjonalstat som Norge. Men la likevel et par ting være sagt om Norge som kulturelt fellesskap.

For det første er det vesentlig for et abstrakt fellesskap som en nasjon å ha noen felles symboler

og ritualer. Flagget og 17. mai er gode eksempler i Norge. De kan bety forskjellige ting for ulike mennesker, men nettopp derfor er de viktige: Flagg og felles ritualer skaper en følelse blant mennesker som kanskje ikke har så mye felles på andre områder, at de tilhører den store

familien, eller flokken, som Per Fugelli kalte det. For det andre er språket og kommunikasjonsfellesskapet det viktigste elementet i den felles identiteten, også – ja, kanskje særlig – når vi er uenige. Forresten er det ikke bare språket som danner uenighetsfellesskap, det

gjør også flagget! Hvert eneste år er det hissig debatt, preget av fastlåste posisjoner, om hvorvidt det er akseptabelt å gå i 17. mai-tog med andre flagg enn det norske eller samiske. Kanskje det er slike krangler som gjør at vi holder ut med hverandre. ►►

Femte lag:

Usynlige normer og felles institusjoner

Norskhet og fullverdig deltagelse i «det nye og større vi» skal selvfølgelig ikke handle om hvor foreldrene dine er født, hva du spiser til frokost eller hvilken religion du har (om noen). Likevel ville det være misvisende å si at alt går. Jeg har allerede sagt at språket er viktig, og det skyldes at vi må være i stand til å snakke sammen for å kunne ha et fellesskap, og kanskje for å kunne være uenige. Religion er derimot mindre viktig så lenge den ikke blir politisert og overstyres andre verdier og normer.

Noe av det som har størst betydning for det norske fellesskapet, er tilliten, og her er det helt avgjørende å kunne skille mellom tillit til personer og til institusjoner. At vi stoler på våre slektninger og folk vi kjenner er greit, men det virker minst like splittende som samlende. Så, kort sagt, er det et hvem vi stoler mest på, eller er det et hva? Stoler du bare på folk du kjenner, eller har du tillit til at politi, rettsvesen, byråkrati og skole behandler alle rettferdig? Norge gjør det alltid skarpt i internasjonale målinger av tillit, men det kan tenkes at den er synkende, ikke minst blant minoriteter som stadig opplever at de ikke blir behandlet som likeverdige.

«Jeg har flere ganger antydnet at det ikke er enighet og likhet, men uenighet som kjenner tegn på norskheten.»

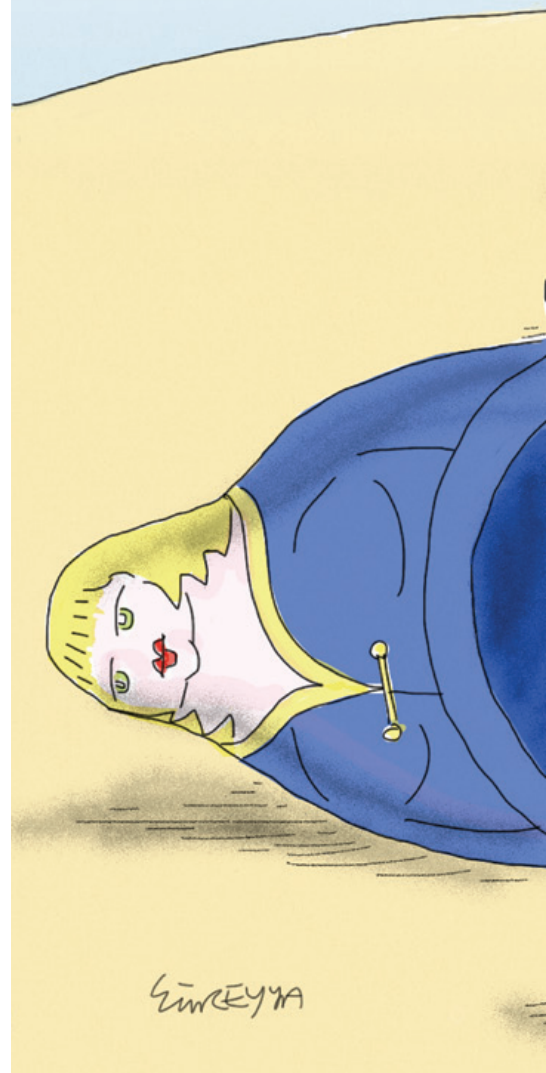
Ideelt sett, og ofte i praksis, kan vi regne med både folk og institusjoner i Norge, sammenlignet med et land som USA, hvor mistenksomheten overfor andre mennesker, staten og institusjonene er veldig mye sterkere. Vi stoler på at vi får hjelp fra helsevesenet når vi blir syke, at våre barn får gratis utdanning av god kvalitet, at politikerne er relativt ukorrupte, og at folk holder ord. I USA, landet med flest advokater pr. 100 000 innbyggere i verden, må praktisk talt alle avtaler sjekkes, dobbeltsjekkes, stemples og dobbelt-stemples av advokatlauget. Her i Norge er det ofte nok å ta en telefon for å få noe gjort.

Oppførsel i trafikken kan også gi et hint om hvordan det står til med tilliten og respekten for fremmede. Det finnes mange land hvor folk kjører hensynsløst og farlig – jeg sier ikke at dette ikke forekommer her, men min erfaring er at vi normalt venter på tur, følger trafikkreglene og tar hensyn. På andre områder kan det riktignok se ut som om nordmenn nettopp har kommet ut av hulen og ned fra trærne. Sammenlignet med land som Japan og Storbritannia er ikke den norske køkulturen foran trikk og buss veldig mye å skryte av. Men vi slår i det minste ikke hverandre ned for å komme foran i køen.

Norge er et land hvor tilliten er så høy at den gjør oss mer konkurransedyktige økonomisk sett. Dette er et av funnene til et større forskningsprosjekt som nylig er avsluttet ved Økonomisk

Institutt i Oslo. Tilliten skaper en smidighet og uformell stil som beforder effektivitet og produktivitet.

Den høye tilliten i de skandinaviske samfunnene har flere typer røtter. Den viktigste er, etter min oppfatning, at samfunnet har liten skala og korte sosia-

«Vi har gjennomgått den ene kulturkampen etter den andre siden midten av 1800-tallet: om språk, religion (lenge var det kristendommen, nå er det islam), konflikten mellom by og land, og så videre.»

le avstander mellom by og land, høy og lav. Her er vi dus med hverandre, i det store og hele, og har det som et ideal å behandle hverandre som likeverdige.

Denne egalitære verdien har ikke bare positive trekk; det er blant annet relativt lav respekt

for folk med store kunnskaper, siden alle bør få lov til å ytre seg om alt – men fordelene oppveier nok ulempene. I Norge må du ikke bare kunne stole på «dine egne», men på institusjoner som NAV og kommunestyret. Ideelt sett skal de behandle alle upartisk og likeverdig, og dersom de ikke gjør det, er det nødvendig å rope ut. Da blir nemlig den kanskje viktigste av alle norske verdier utfordret.

Sett fra dette perspektivet, er det intet mindre enn en katastrofe at vi nå går inn i annen periode med et regjeringsparti som tiltrekker seg velgere ved å spre mistenksomhet snarere enn tillit, nedlatende kjefting heller enn gjensidig respekt. Det hjelper jo ikke å gå med lusekofte

og spise vafler dersom du ikke blir behandlet med samme selvfølgelig tillit som andre nordmenn. Her står vi som tror på et fellesskap der religion og hudfarge ikke fører til diskriminering, midt oppi en kamp vi ikke har råd til å tape. Flest mulig må gå foran med et godt eksempel, og andre må protestere når samfunnskontrakten ikke blir respektert av medborgere eller makthavere.

Jeg har flere ganger antydnet at det ikke er enighet og likhet, men uenighet, som kjennetegner norskheten. Vi har gjennomgått den ene kulturkampen etter den andre siden midten av 1800-tallet: om språk, religion (lenge var det kristendommen, nå er det islam), konflikten mellom by og land, og så videre.

Slike konflikter virker ikke splittende, men integrerende, bare de utspiller seg på konstruktive måter. Og her har vi en siste norsk verdi: Vi kan være uenige uten å skyte hverandre eller gå til rettsak (jf. USA).

Å være «enige om å være uenige» er vi ganske gode til i dette landet. Så lenge det er enighet om grunnfjellet – språket, de demokratiske prinsippene, tilliten til institusjonene – er uenighet et sunnhetstegn. Det er derfor det er uendelig mye viktigere at alle norske statsborgere er del av den samme kontrakten basert på tillit og gjensidig respekt, enn om de liker langrenn og bunader. Kanskje løken har en kjerne likevel. Den er liten, den er tynn, men den ligger innerst, er nødvendig og har en ganske saftig smak når du kjenner godt etter. 🍷

Forslag til lesning:

Eriksen, Thomas Hylland (2010)

«Samfunn».

Oslo: Universitetsforlaget. — (2012)

«Det som står på spill».

Oslo: Aschehoug.

Iversen, Lars Laird (2015)

«Uenighetsfellesskap».

Oslo: Universitetsforlaget.

Norsk kultur er under bakholdsangrep

Slaget om sangen i skolen handler om folkekulturens plass i samfunnet. Kanskje truslene mot vår kultur kommer fra annet hold enn vi ofte blir fortalt?

EVEN TØMTE

Dissonans

Norsk kultur er under angrep. Det var selveste kulturministeren som erklærte dette under valgkampen, Høyres Linda Hofstad Helleland, sammen med Senterpartiets Ola Borten Moe. «De norske verdiene er under press» sa kulturministeren, som var redd for at vi skulle glemme «den kristne kulturarven dette samfunnet bygger på».

Blant verdiene hun tok til orde for å bevare var sangen. «[M]an må kunne gå rundt juletreet og synge julesanger uten å ha med godkjennelse hjemmefra», erklærte Helleland i et intervju med VG.

Folkeaksjon for sang i skolen

Nå er valgkampen over, og Helleland har fått litt rett. En folkeaksjon har oppstått for å forsvare felles-sangen hun var så bekymret for. Men angrepene kom

verken fra ondsinnede muslimer eller naive multikulturalister, men fra hennes egen partikollega, kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen. Han valgte nylig å ta sangen ut av den overordnede læreplanen for skolen (kanskje mens kulturministeren var opptatt av å gå gjennom gjestelista til kjendisfesten hun arrangerte).

I september ble det fastsatt en ny overordnet del for læreplanene i skolen. Kunnskapsministeren uttalte i den forbindelse at læreplanen «beskriv dei verdiane vi skal ha i skolen i framtida».

Da kulturfolket oppdaget at sangen ikke var blant dem, utløste det et aldri så lite opprør, med rasende kronikker, radiodebatter og sang-

stafett. Facebookgruppa «Protestgruppe mot fjerning av sang i læreplanen» har i skrivende stund over 24 000 medlemmer.

«Det er ikke så nøye. Det kan være opp til den enkelte lærerens initiativ, klemt inn mellom alt det obligatoriske, det som haster, det som skal måles og rapporteres.»

linSC

Illustrasjon: Linn SC

Ingen grunn til panikk, svarte regjeringen, og vikari-erende utdanningsminister Henrik Asheim tok til og med en liten trall selv. Det er mye rart som ikke står i dette dokumentet, det er mer overordnet og mindre fagspesifikt enn den gamle læreplanen. Selvfølgelig skal det synges i framtidens skole også.

Bekymret for sangens plass

Det har de sikkert rett i. Det er likevel ikke uten grunn at musikkfolket er bekymret for sangens plass i det norske skoleverket. I en debatt med musikkforsker Nora B. Kulset ble statssekretær Magnus Thue spurt om ikke dette kunne føre til at flere lærere droppet sangen. Det svarte statssekretæren ikke nei på. «Lærerne må ha frihet til å bruke de metodene de faglig sett mener er best, derfor vil vi legge færrest mulig føringer på det», nøyde han seg med å si. (I samme debatt hevdet han at det «heller ikke står noe om matte» i dokumentet, noe som ikke er riktig.)

Det betyr ikke at alle landets skoleelever over natta kommer til å slutte å synge. Det er bare ikke noe overordnet mål at de skal gjøre det. Det er ikke viktig på samme måte som matte- eller leseferdigheter er det. Det er ikke så nøye. Det kan være opp til den enkelte lærerens initiativ, klemmt inn mellom alt det obligatoriske, det som haster, det som skal måles og rapporteres. Læreren som eventuelt skal gjøre dette vil være dårligere rustet til det enn tidligere, ettersom musikk også har blitt fjernet som obligatorisk fag i utdanningen av pedagoger til skole og barnehage.

Under halvparten av lærerne som underviser har utdanning

Ifølge Kulset har under halvparten av lærerne som underviser i musikk på 1. – 4. trinn utdanning i faget. Heller ikke i forslaget til den nye fagplanen for musikkfaget som nå er ute på høring, er spesifikke mål om å synge, spille, musisere eller danse lette å få øye på. De harde læringsmålene som man finner i lesing og matematikk er ikke her. Samtidig viser undersøkelser at bare halvparten av barneskoleelevene synger hver dag, og at det det synges mindre jo lenger opp i klassetrinnene man kommer.

Den samme regjeringen som bekymrer seg for den norske kulturen har altså forvaltet en svekkelse av nettopp kultur i skoleverket. Dette stemmer overens med næringslivets ønskeliste. I vår tok Tord Lien, NHO-direktør og tidligere regjeringskollega av Helleland og Isaksen, til orde for å «kutte drastisk» i musikk, dans og drama i skolen. Næringslivet har ikke bruk for slikt (tror han).

Skolebarna synger mindre

Skolebarna synger mindre, men kommer også til å oppleve mindre musikk enn tidligere. Rikskonsertene hadde tidligere ansvaret for Den kulturelle skolesekken, som arrangerte konserter for skoleelever. I fjor

ble Rikskonsertene gjort om til Kulturtanken, der musikk må kjempe om plassen med fem andre kunstformer. Ordningen som tidligere garanterte alle barn grunnskolealder to konserter per skoleår er borte.

Ironien i dette er at teknokratene som vil telle PISA-poeng og utdanne nyttige arbeidsmaur for næringslivet kanskje også hadde tjent på å ha mer musikk i skolen.

Kunstfag skviset i Storbritannia

Omtrent samtidig som Norge valgte å fjerne sang fra læreplanen, kunne vi lese i The Guardian om Feversham skole i den engelske byen Bradford. I likhet med i Norge opplever skolene i Storbritannia at kunstfag blir skviset til fordel for såkalte «harde» fag. De burde heller kalles «teoretiske fag», for kunstfag er også hardt arbeid, kanskje hardere. Også i Storbritannia er det fokus på resultatene på nasjonale prøver. Feversham var en av skolene som kom dårlig ut under telle- og målregimet, en skole der 99 prosent av de fem hundre elevene hadde engelsk som andrespråk, og som skåret under snittet på de nasjonale prøvene.

Det var for fem år siden. Nå er skolen blant de ti prosentene med størst framgang i lesing, skriving og matte. Hva er forskjellen mellom da og nå? Mer kreative fag, med opptil seks timer musikk i uka for alle. Skolen valgte å gjøre dette framfor mer terping på PISA-relevante måltall, fordi de ikke ønsker seg en skole der ungene hater å lære forklarte rektor Naveed Idrees til avisen. Og, tenke seg til, det viser seg at barn lærer mer når kreativiteten deres blir stimulert.

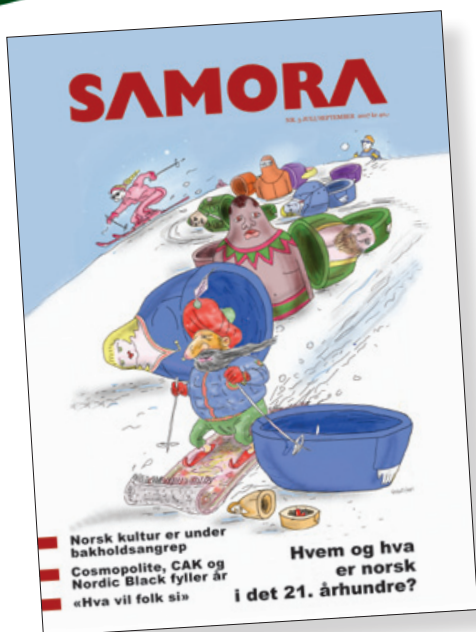
Sammenhengen mellom musikk og læring er godt dokumentert

Dette burde ikke egentlig være overraskende. Sammenhengen mellom musikk og læring på andre områder er godt dokumentert. Ikke minst når det gjelder å lære språk, eller skape positiv samhandling mellom folk med ulik bakgrunn. Dette burde kanskje politikere huske når de snakker om parallellsamfunn og alle de andre tingene de elsker å være bekymret over når de vil ha stemmene til folk.

Man skal kanskje være forsiktig med å overselge de positive effektene musikk har på andre fagområder. Ikke minst fordi musikkens berettigelse ikke er avhengig av dette. Egentlig burde det ikke være nødvendig å peke på slike sammenhenger. Grunnen til at man skal ha kultur i skolen er ikke at musikk, dans og drama-eleven er de aller flinkeste til å bygge opp og drive elevbedrift, det er bare en hyggelig bieffekt. Musikk er viktig nok til at det burde være et mål i seg selv å lære det. 🎵

Abonner på

SAMORA

Magasinet Samora er nå inne i sitt 39. år. Samora er et uavhengig innvandringspolitisk og kulturpolitisk magasin som tar opp situasjonen for minoriteter i Norge samt forholdet mellom minoriteter og majoritet.

Samora legger vekt på å formidle kulturuttrykk fra minoritetsgruppene som musikk, bøker, filmer og kunstutstillinger som de store mediene ikke dekker.

Abonner nå!
e-mail til samora@samora.no
Tlf.: 22 20 96 90

Ett års abonnement
(4 utgaver)
kr 200.- for privatpersoner
& kr 250.- for institusjoner

Samora er hovedstad i ingenmannslandet mellom Norge og omverden. Samora vil gi stemme til det mangfoldige Norge alle prater om, men altfor få vet hva er.

Samora er et magasin for alt som er ureint, det som er i mellom, litt av begge deler.

Samora er ikke bare for «innvandrere» eller «nordmenn».

Samora er der fordi alt ikke er som det ser ut.

Kanskje Samora er magasinet du savner? Synes du denne teksten er vagt formulert? Har du sterkere ord?

Kanskje finner du ordene sammen med andre? Samora trenger bilder og tekster fra din virkelighet. Ung og uerfaren kan være en fordel.

Filmen «Hva vil folk si», regissert av Iram Haq har fått nærmest universell hyllest fra filmkritikere i Norge.

Hva vil folk si?

Jeg vet ikke hva folk vil si. Jeg vet heller ikke hva folk sa. Men jeg vet hva den blonde, blåøyde Kari Nordmann på fjerde rad, sjette sete ved siden av meg sa, hviskende, til sin like blonde og blåøyde venninne da kinosalen ble opplyst. «Jeg er heldig som er norsk» sa hun.

SERSHAR AZOMID

SAMORA

Og jeg innser at for henne var *Hva vil folk si* bare nok en film om en virkelighet som «heldigvis» ikke er hennes, siden hun er norsk. Som om Nisha (spilt av Maria Mozdah), med sitt mørkebrune, nesten svarte hår og mandelbrune, nesten svarte øyne, bare er nesten norsk. Som om det som rammet Nisha var noe som var naturlig og forventet, siden hun ikke var så heldig å være (helt) norsk. Tross hennes brennende røde pass. Tross sørlandsdialekt.

Tross boblejakke og heavy øyensminke. Tross hennes helt norske kjæreste som ble sneket inn gjennom vinduet, som en hvilken som helst vanlig norsk jente kunne ha funnet på å gjøre.

Jeg satt der i kinosalen og innså at for Kari Nordmann var dette kun knyttet til Nisha og hennes fars olivenfargede hud. Dette var knyttet til «hvor er du egentlig fra?». For henne var dette knyttet til islam. Og til Pakistan, eller ett eller annet annet stan-land.

Og til den type nanbrød som du ikke får kjøpt i butikken. Denne type «uheldig» norsk var knyttet til de som skriver og leser feil vei og de med kruseduller som alfabet. Ikke rart det blir krøll. «Jeg er heldig som er norsk» runget i ørene mine, der jeg satt paralysert. Og jeg lurte på hva folk ville si.

Dette hadde ingen ting med Kari Nordmanns «heldige» norskhet å gjøre. Dette var den typen norskhet som ligger bak en hekk, langt der borte, hvor æresdrap er hverdag og ikke får spalteplass i lokalavisen engang. Nishas skjebne var for Kari knyttet til å være den type uheldig norsk man er når man har foreldre med røtter som ble røsket ut og ikke ordentlig plantet på nytt. Foreldre med en grønnsaksbutikk og en aksent i morsmålet sitt som eneste tegn på de 20 årene i Norge. Dette var, for Kari Nordmann, knyttet til den type uheldig norsk som man er når man brukes som tolk for sine egne foreldre når man snakker med barnevernet. «Jeg er heldig som er norsk». Dette var bare en film. En historie hvor selv Nishas sørlandsdialekt måtte tekstes. Og likevel fikk ikke Kari Nordmann, med sin heldige norskhet, på fjerde rad, sjette sete, med seg det som lå mellom linjene.

Hva vil folk si?

Jeg vet ikke hva folk vil si. Men jeg vet hva media sier. Media roper «æresdrap» og «uintegreerte foreldre» og «norsk kultur er truet» og «enda en film om norsk-pakistanske kvinners utsatte posisjon mellom kulturer» og «enda en historie om kvinneundertrykkelse».

Hva vil folk si?

Jeg er ikke sikker på hva folk vil si. Noen vil klage over at Iram Haq setter flerkultur i et negativt lys. Som om det ikke holder med Sylvi Listhaug som propper samfunnet full med det synet at flerkultur er noe dritt som koster staten mer enn dritt burde koste. Noen vil si at det er på tide med solskinnshistorier om flerspråklighet og inkludering. Noen vil si at det er på høy tid at Haq slutter å trække ned sine egne på vei opp og fram. Noen vil si at hun heller burde bruke stemmen sin til noe nytt og nyttig. At dette er en sang som har blitt sunget før, kanskje med en annen tone, men likevel. At det er på tide at sangen synges på siste vers... At dette er nok en film om... nok en flerkulturell jente... som... nok en gang snubler i sine egne røtter.

Hva vil folk si?

Si meg. Hva ville du si om du fikk valget om å sitte og se filmen om ditt liv? Ville du si ja? Ville du ha valgt å bli sittende? I så fall, hvor lenge? I så fall; hvorfor? Jeg ble sittende. Jeg så filmen om mitt liv. Og selv om jeg ikke har svarene på hva folk vil si, forstår jeg hva Maria Mozdah (Nisha), Adil Hussain (faren til Nisha) og regissør Iram Haq ville si. Og jeg forstår at Kari Nordmann på fjerde rad, sjette sete ikke forstår. Jeg unner henne å ikke forstå.

Med «Hva vil folk si» ble Iram Haq nominert til beste film under filmfestivalen i Toronto
Foto: NTB Scanpix / Aftenposten / Monica Strømdahl

For jeg selv forstår så altfor godt. Jeg forstår det å kave etter ordene. Jeg forstår hvorfor mitt morsmål har syv ord for kjærlighet, mens norsk bare har ett. Jeg forstår at hat og kjærlighet kan være to sider av samme sak. Jeg forstår at motivet ikke helliger midlet. Jeg forstår at redsel og skam, fra begge sider, kan føre til at en støter fra seg dem man vil ha nærmest. Jeg forstår at av og til er det ikke noe skille mellom den hånden som mater og den hånden som slår. Og at begge er et uttrykk for ubetinget betinget kjærlighet.

«Denne type «uheldig» norsk var knyttet til de som skriver og leser feil vei og de med kruseduller som alfabet. Ikke rart det blir krøll.»

Jeg forstår, for dette er filmen om mitt liv. Slik det ble. Slik det er. Det folk sa. Det folk sier. Det folk vil si. Alt jeg vil si til Iram Haq, eller Nisha, eller meg selv er tashakur. Shukriyah. Meherbaani. Kheili moteshakeram. Takk. Takk for at du overlevde. Takk for at du sa det ingen turte å si.

Jeg er ikke heldig fordi jeg er norsk. Jeg er heldig fordi jeg er i live. I live til å kunne se *Hva vil folk si*, reise meg fra kinosalen og gå ut og se hvordan nysnoen pudrer asfalten, som melis på en browniekake. Og vite at verden ikke er så svarthvitt, men likevel så svart og så hvit. 🍷

– Hva skal man gjøre om man hører skudd?

Det var det de spurte om. Guttene på første rad på folkemøtet på Åsbråten, helt sør på Holmlia. Helt sør i Oslo. Så langt sør man kan komme, faktisk, før Oppegård og Akershus overtar.

INA EDLUND

Mitt nabolag

En kveld i oktober sitter folk på harde stoler og lytter til politiet. Politiet som står der i blå nystrøkne skjorter og snakker rolig så alle barn forstår. Så engstelige foreldre får med seg alvoret.

Sent en fredag kveld ble det skutt utenfor stuedøra – eller rettere sagt, verandadøra – til beboere på Åsbråten. Folk løp ut på verandaene for å se hva som skjedde. På bakken ligger en ung gutt. Skutt, forlatt og ment å dø.

Glem ikke

– Klart de fikk det med seg, sier politiet. Små hoder som knapt rakk over verandakanten stirret storøyde på dramaet som utspilte seg. Det er de små som må snakkes med nå. Da er det naturlig å samles på BUSH, Barne- og ungdomssenteret på Holmlia, som ligger få meter fra åstedet og er en daglig møteplass for barn og unge i lokalmiljøet.

De har sittet der før, beboerne.

Lenge før tiåringene på første rad var født, i januar 2001, ble en 16-åring knivstukket samme sted. Den mørke kvelden da nynazistene kom for å «ta en svarting» og de stakk og stakk til gutten døde. Det var mange sjokkerte vitner som fulgte dramaet fra verandaene den gangen også.

Det står en statue av Benjamin få meter fra butikken. Like ved ungdomsklubben BUSH. Like ved der skuddene falt. På statuen står det Glem ikke. Folk

glemmer ikke. Det gjør derfor ekstra vondt å sitte på stolene denne kvelden.

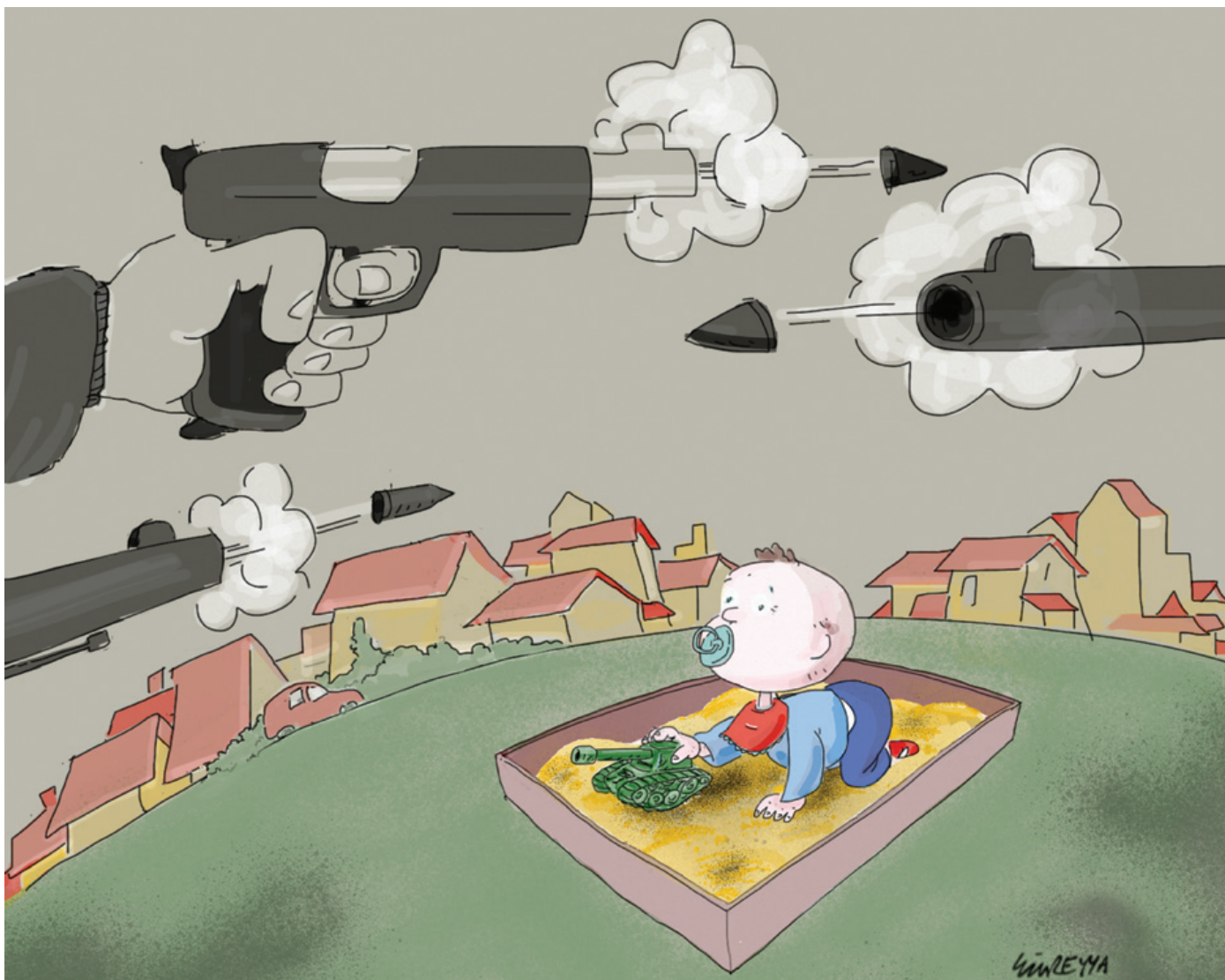
Historien

Da Benjamin ble drept, var han et tilfeldig offer. Det kunne vært hvem som helst av de mørke luggene som bor i området, men det ble Benjamin. Politiet forsikrer derfor med rolig stemme at det denne gangen mest sannsynlig er et oppgjør mellom kriminelle.

Men hva hjelper det? Unge gutter fra nabolaget skal ikke være kriminelle. De skal ikke bli skutt eller utøve grov vold. Oppgjør mellom kriminelle skal ikke skje der du bor.

Nå er det ikke sånn at det er så vanlig heller. Det er ytterst få som er kriminelle, både i Oslo sør og i Oslo by. I 2016 var det 1201 ungdommer under 18 år som ble anmeldt for straffbare handlinger i Oslo. I aldersgruppa 18 til 24 år var det 2425. Det kan høres mye ut, men tallene gjelder alle straffbare handlinger i landets største

by. Stjeling, vold, narkotika, ordens-forstyrrelser, skadeverk og andre ulovlige ting. Oslo politidistrikt har i perioden 2006-2016 hatt en nedgang på 25, 8% i antall straffbare forhold begått av unge under 18 år. Men. Likevel døde en 16 åring etter å ha blitt slått, like i nærheten av Holmlia skole i sommer, likevel ble en ung gutt skutt på Åsbråten en fredag kveld, likevel ble det hørt skudd på Holmlia senter nylig. Og det er dette som skaper engstelse. Dette som skaper uro. Og dette som skaper historier.

Illustrasjon: Sureyya Aydin

– Er det trygt å gå ut, spør en annen liten gutt, selv om små gutter i Norge ikke skal spørre om sånt.

En ekte bydelsmor

Så går hun frem. Griper mikrofonen og sier: – Vi skal ikke ha det sånn. Våre barn skal være trygge. Det er vårt felles ansvar. Ingen skal være redd for skudd. Ingen skal være redd for å gå ut. Et afrikansk ordtak sier: «Det skal en hel landsby til for å oppdra et barn». Vi er den landsbyen. Vi er en landsby bestående av mennesker med erfaring fra krig og fred. Vi snakker mange språk. Vi er foreldre, lærere, klubbledere, helsesøstre, natteravnere, naboer. Vi skal beskytte egne og andres barn. Og vi skal fortelle den ekte historien fra nabolaget, om samhold, varme og fellesskap. Vi kan klare dette! Det er vi som er historien. Sa hun. Og sånn snakker mødre med og uten hodeplagg i nabolaget mitt.

Dette handler ikke om farge. Ikke om innvandring. Ikke om klesplagg eller islam, selv om Hege Storhaug og hennes venner elsker å fortelle slike eventyr. Det handler om å bli sett. Om å ha nok hender å holde i.

Om barnefattigdom. Om klasse. Om en landsby som trenger verktøy og støtte for å kunne være der for hverandres barn. Om trygge hjem og tilstedeværende foreldre.

Løp hjem!

I løpet av kvelden har flere voksne meldt seg som natteravnere, mødre har slått seg sammen og sådd den første spiren til å starte bydelsmødre. Politiet lover å være mer tilstede. En felles dugnad er i gang for at barn og unge skal føle seg trygge. Men har barna fått svar på det viktigste spørsmålet som ble stilt? –Hva skal man gjøre om man hører skudd?

Løp, sier politiet. Løp hjem!

Godt å vite for barn som vokser opp i furuskogene helt sør i hovedstaden. Så kan man lure på om barn på den andre siden av fylkesgrensa, noen meter unna, har samme bekymring en kveld i oktober. ☹

Kunstnerisk leder ved teaterstiftelsen
Nordic Black Theatre, Cliff Moustache.
Foto: Nasibu Mwanukuzi

Prosjektutvikler Deise Nunes har digitalisert bilder og plakater til Nordic Black Theatre. Hun forteller at mange føler en tilhørighet gjennom deres kollektive historie.

Foto: Andreas Hammer Holmefjord

En reise i fortiden

Hvordan bevarer man alle følelsene, bevegelsene og prestasjonene i et teater? I tett samarbeid med Oslo Byarkiv og Sceneweb graver prosjektutvikler Deise Nunes ved Nordic Black Theatre i fortiden for å bevare teaterets arbeid som del av Norges kulturhistorie.

ANDREAS HAMMER HOLMEFJORD

SAMORA

En overraskende begynnelse

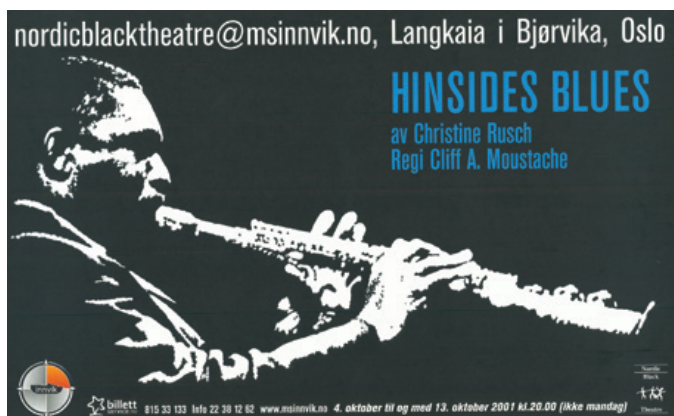
På kontoret i øverste etasje på Caféteateret treffer jeg Deise Nunes. Hun smiler, omringet av kollegaer fra Nordic Black Theatre, og introduserer meg for alle sammen. Det er tidlig på ettermiddagen og vi får hele kaféen i underetasjen for oss selv. Hun er spent på å fortelle om prosjektet som handler om å arkivere institusjonens historie.

Nunes forteller meg at prosessen begynte i 2015, da hun først møtte Nordic Blacks kunstneriske leder Cliff Moustache for å få tilgang til arkivet. Han innrømmet at de på den tiden ikke hadde et ferdigstilt arkiv, og overrasket henne med å spørre om hun ville

fullføre arkivet for Nordic Black. Nunes grep sjansen og begynte arbeidet. Hun fant mange godt bevarte plakater rundt omkring på teateret, og begynte å systematisere dokumentene hun fant. «Om et bilde sier like mye som tusen ord, sier en plakat mye mer» sier Nunes og viser bilder fra arkivene på dataen sin. I sommer ble Nordic Black Archive endelig lansert.

Historien i bilder

Ved hjelp av plakater og bilder forteller Nunes historien om Nordic Black. Institusjonen er en bevegelse som prøver å fylle et tomrom for dialog på tvers av kulturer. Dette har vært et mål fra starten av. Bevegelsen begynte under navnet «Artists for

«Hinsides blues» (2001) var den første produksjonen av Nordic Black Theatre ombord MS Innvik.

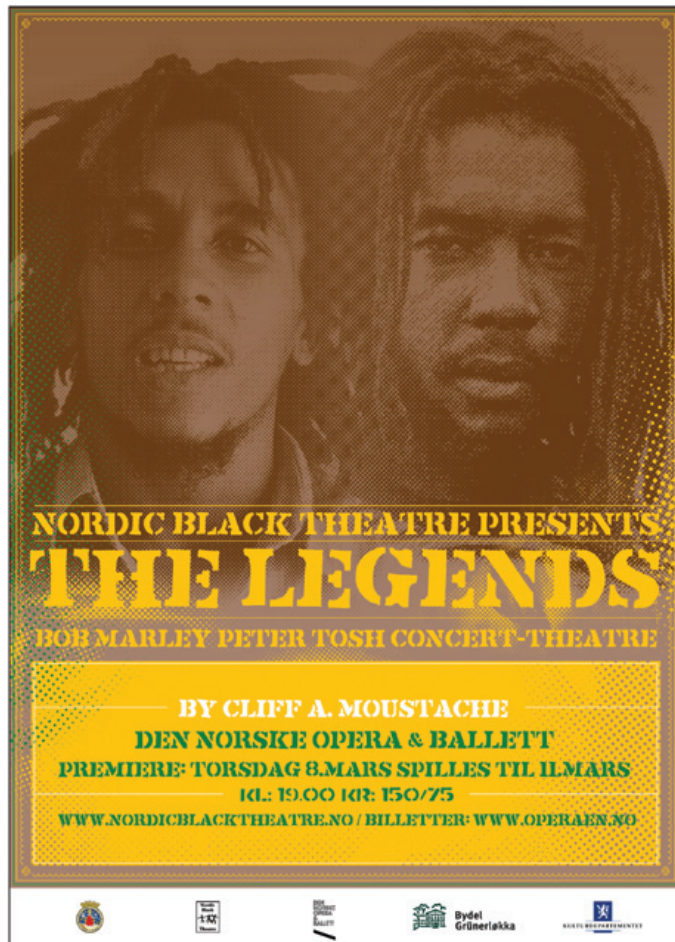
Forestillingen «Invisible man» (1995), basert på romanen med samme navn av Ralph Ellison.

Liberation» og var dannet av Cliff Moustache og Jarl Solberg som møttes på Antirasistisk Senter, der de jobbet med kultur. De opererte som en fri teatergruppe uten fast hus, men jobbet og knyttet kontakter på Antirasistisk Senter før de ble oppløst i 1991. Det var ikke før 1992 at gruppen ble omdannet til Nordic Black Theatre og flyttet inn på Parkteateret på Grünerløkka. Da utleieren fikk andre planer for bygget i 2001, flyttet gruppen om bord i bilfergen MS Innvik som lå ankret i Bjørvika, mens Nordic Black disponerte båten. Før det fungerte den som et reisende teater langs norskekysten.

Spor etter Nordic Black

I perioden 2004-2007 arbeidet Oslo Byarkiv med «Spor etter oss». Det er norgeshistoriens største innsamling av materiale til et multikulturelt arkiv. En praktikant ved byarkivet ble satt til oppgaven å arkivere historien til Nordic Black og la grunnlaget for Nunes' arbeid. Det ble fortsatt lagret mye analogt på Nordic Black i årene etter «Spor etter oss», Nunes var interessert i å oppdatere det eksisterende arkivet. Hun er teaterviter og interessert i å fange essensen av det som gjør teater

«Hodebryet var ikke bare drøssevis av plakater og dokumenter, men også utfordringen å rekonstruere følelsene, opplevelsene og inntrykkene som teaterstykkene hadde på tilskuerne»

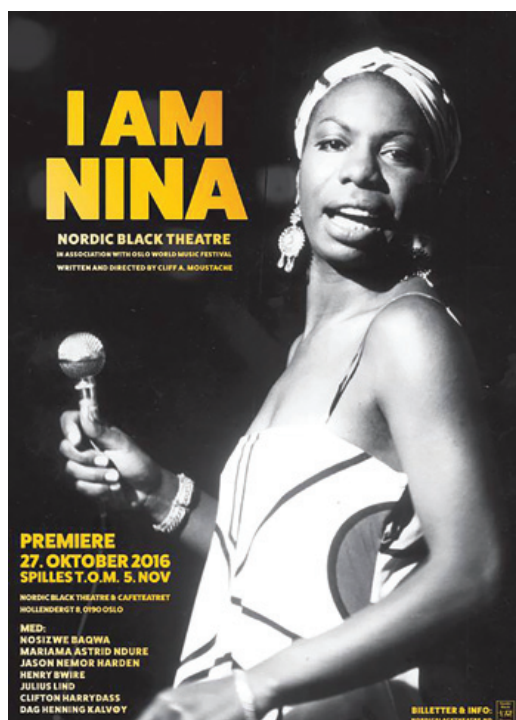

«The Legends» (2012), en fortelling om musikken og livet til Bob Marley og Peter Tosh.

så spennende. Hodebryet var ikke bare drøssevis av plakater og dokumenter, utfordringen i det å rekonstruere følelsene, opplevelsene og inntrykkene som teaterstykkene hadde på tilskuerne var vel så stor.

Et hjelpende samfunn

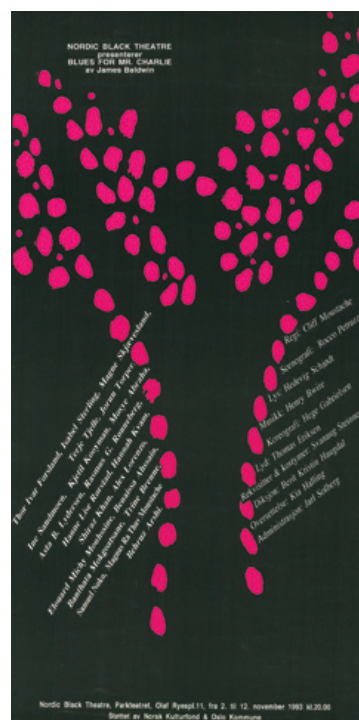
I 2016 ble Nunes invitert til et arkiveringsseminar på Nasjonalbiblioteket i regi av Riksarkivet. «Det var helt Sci-fi!» sier Nunes. Hun mimer bevegelsene av å bla i en bok og forteller at det var maskiner som bladde i bøkene og scannet hver eneste side. De eldre bøkene, som var for skjøre for maskinen, ble håndtert av mennesker. Nunes var klar over at arkiveringsprosjektet var en stor jobb, og var på leting etter midler og partnere på seminaret. Slik begynte samarbeidet med Performing Arts Hub Norway, og deres database for scenekunst, Sceneweb. Målet med Sceneweb er å dokumentere og formidle norsk kulturarv, og det ble et positivt samarbeid hvor Nunes fikk god opplæring i arkivering og Sceneweb fikk et oppdatert arkiv til databasen.

Aktivist og sanger Nina Simone er fokus i stykket «I am Nina» (2016), som ble satt opp på nytt oktober 2017.

«Woza Albert!» (1999), en politisk satire om Jesus oppstandelse i apartheid Sør-Afrika.

Teaterforestillingen «Blues for Mr. Charlie» (1993) av James Baldwin.

Meditativ meta-data

Det tar mye plass å arkivere, så Oslo Byarkiv, som arbeider med arkiveringen av hele Oslos historie, tilbød Nunes et kontor.

«Nordic Black Theatre var bare en liten dråpe i en stor sjø», sier Nunes takknemlig. I lokalene deres stod store maskiner som scannet alle plakatene deres. Det var viktig å få med seg alle detaljene i plakatene for å få et presist resultat.

«Man må være tålmodig og detaljorientert. Det er veldig meditativt å holde på med». Nunes innrømmer at det er meta-data som tar mest tid, ettersom plakatene ikke inneholdt noe annen informasjon enn dag og måned av forestillingen. Metadata er det smarttelefonen din gjør automatisk når du tar et bilde. Den lagrer sted, tid, dato og navnet på fotografen. Nunes forteller at hun må lete etter pekepinner på plakatene, hun sammenligner seg med en detektiv. «Vi skal aldri publisere ting uten årstall igjen» ler hun, og sier at Cliff Moustache heldigvis husker mange av detaljene.

Det er viktig at alle skriver fortiden

På spørsmål om hvorfor det er så viktig å arkivere, svarer Nunes «Vårt fokus er politisk, det handler om å sette lys på andre synspunkter som ikke får sette spor». Hvem skal fortelle vår historie om ikke vi selv? Et afrikansk ordtak lyder, «Until lions write their own history, the tale of the hunt will always glorify the hunter». Det handler om at det er de sterkeste, eller i dette tilfellet majoriteten, som forteller historien.

«Vårt fokus er politisk, det handler om å sette lys på andre synspunkter som ikke får sette spor».

Nordic Black ønsker å fortelle sin egen historie så fullstendig som mulig. Nunes mener at om vi bevarer historiene om alle som har formet samfunnet, kan vi gi et nøyaktig bilde av fortiden. «Etter at jeg begynte med arkivet ser jeg på meg selv som en del av historien», fortsetter hun og understreker at alle er med på å skape historien.

Historien slutter ikke her

På spørsmål om arkiveringen har nådd målet, svarer Nunes: «Ja, absolutt».

Nordic Black har sikret sin plass i Oslos historie og kan fortsette å bidra i sitt arbeid fremover. Fokuset til Nordic Black er på teater, men det er også en viktig institusjon for samhold. «Etter at jeg begynte å jobbe med arkivet ser jeg meg som del av historien», forteller Nunes. Hun forklarer at teateret tiltrekker seg mange forskjellige

mennesker som føler en tilhørighet til teateret gjennom deres kollektive historie.

Veien videre virker klar for Nunes, Nordic Black ønsker formell status som en teaterinstitusjon for å produsere mer kunst og teater. Hun legger til at målet for arkivet er å få permanent støtte fra staten, «... og at arkiveringen får et eget kontor». For Nunes er drømmen å få til et så fullstendig og organisert arkiv som mulig, som skal være lett tilgjengelig for forskere, publikum og framtidige generasjoner. ☺

Med fortid som framtid

Cosmopolite feirer i høst 25 år som institusjon. I november ble boka om Cosmopolite, *Grenseløse opplevelser*, av Anne Ellingsen lansert. Samora publiserer her noen utvalgte sitater fra kjente kulturpersonligheter som skriver i boka.

«Lenge før kultur-Norge ble oppmerksomme på dette feltet, hadde Cosmopolite feiret det multikulturelle kunstfeltet. Ikke som et spesielt satsingsområde, men som en helt naturlig del av arbeidet i institusjonen.

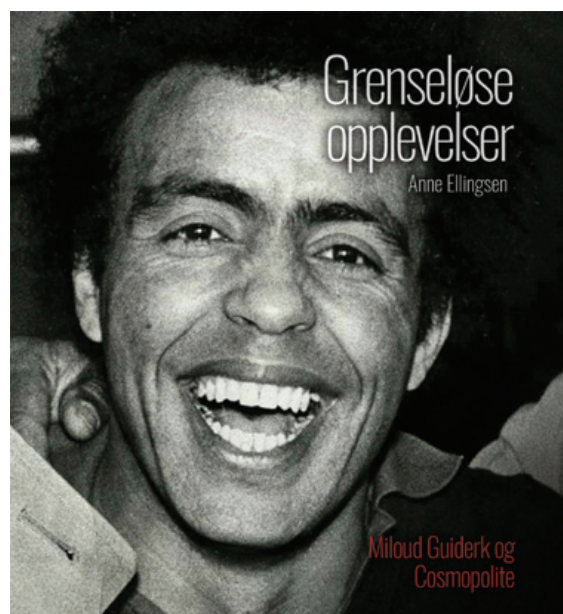
Miloud Guiderk, institusjonen bak institusjonen, hadde gjort dette som konsertarrangør, noe han er kjent for, men også som kurator med en egen sans ikke for bare hva som formidles, men også hvordan. Det er denne konteksten som gjør stedet til Cosmopolite.

Hva lå bak etableringen av Cosmopolite og initiativet fra Miloud? At han brenner for musikk? Naturligvis. Eller det at han

elsker jazz som musikk sjanger? Helt sikkert. Samtidig dekker Cosmopolite et latent, men vesentlig behov for dette engasjementet i musikklivet.

Jeg vet at Miloud av og til tenker at hans generøsitet overfor oss andre i enkelte stunder ble ignorert. Det kan hende at andre ildsjeler i Cosmopolite, som Omar, Ania eller Lasse, tenker det samme. Men betydningen av Cosmopolite og alt dere har lagt bak dere, kommer til å skinne som sola, langt utover de 25 år som nå feires.»

Khalid Salimi,
leder Mela,
tidligere nestleder
i Kulturrådet

Anne Ellingsen
«Grenseløse opplevelser»
Cosmopolite Scene, Oslo

Amadou & Maryam på Cosmopolite.

Stanley Clarke, Marcus Miller og Victor Wooten.

«Miloud Guiderk har brakt verden til Norge. Det mest bemerkelsesverdige har vært hvor kompromissløst han har satt kvalitet øverst på plakaten, og hvilken inspirasjonskilde han har vært for alle som i dag virker i det globale kulturfeltet i Norge. Med dagens økende fremmedfrykt og isolasjonisme i Europa, har vi mer å lære av hans livsverk enn vi aner.»

Arne Berg,
musikkjournalist, NRK

«For meg personlig har Miloud vært en av dem jeg alltid har lyttet til med den største respekt. Jeg er stolt over å kunne regne ham blant mine nære venner. Ikke fordi vi trækker dørene ned hos hverandre i tide og utide, men fordi vi i alle de årene vi har kjent hverandre har visst at vi deler syn på livet. Jeg har smakt på hans favorittmat og han på min. Jeg har besøkt ham og hans familie i hans hjemby Casablanca i Marokko og streifet omkring i soukene i Marrakesh, hvor jeg ved hjelp av Milouds unike kontaktnett er blitt introdusert til verdensmusikere på øverste hylle.

Miloud utstråler en ro og en medmenneskelighet og en livsvisdom som er sjelden. En gang vi hadde en lang samtale om livets mangfold i sin alminnelighet, sa han noe jeg aldri glemmer. Du vet det, Ellen, sa han, – penger betyr ingenting, det spiller ingen rolle hva vi etterlater oss til våre barn av materielle verdier når vi en gang er borte, det som blir igjen og lever videre er våre matoppskrifter, – vårt syltetøy.»

Ellen Horn
skuespiller,
tidligere kulturminister

Dizzy Gillespie og Miloud Guiderk.

Miloud Guiderk blar gjennom gamle Cosmopolite-plakater på kontoret i Møllergata.

«Miloud Guiderk kom til Norge fra Marokko i 1970. Tenk om de hadde returnert ham? De? Hvilke de? Jo, lovgiverne som representerer flertallet av landets velgere. Og som mindretallet, i demokratiets navn, også er nødt til å se seg representert av. Og selvsagt lovgivernes lojale lovens håndhevere. Med og uten uniformert kropp og sjel.

Tenk om de hadde returnert Miloud? For å hegne om norske verdier og norsk kultur. For å forsikre seg om at vi, så uforstyrret som mulig, kunne fortsette å bli norskere og norskere og norskere, helt til alle norske nordmenn og nordkvinne i Norge var så norske at resten av verden ville ha sprøytemalt både dem og landet, fra Lindesnes til Nordkapp, med hvit korrekturlakk, som en trykkfeil i Den store fortellingen.

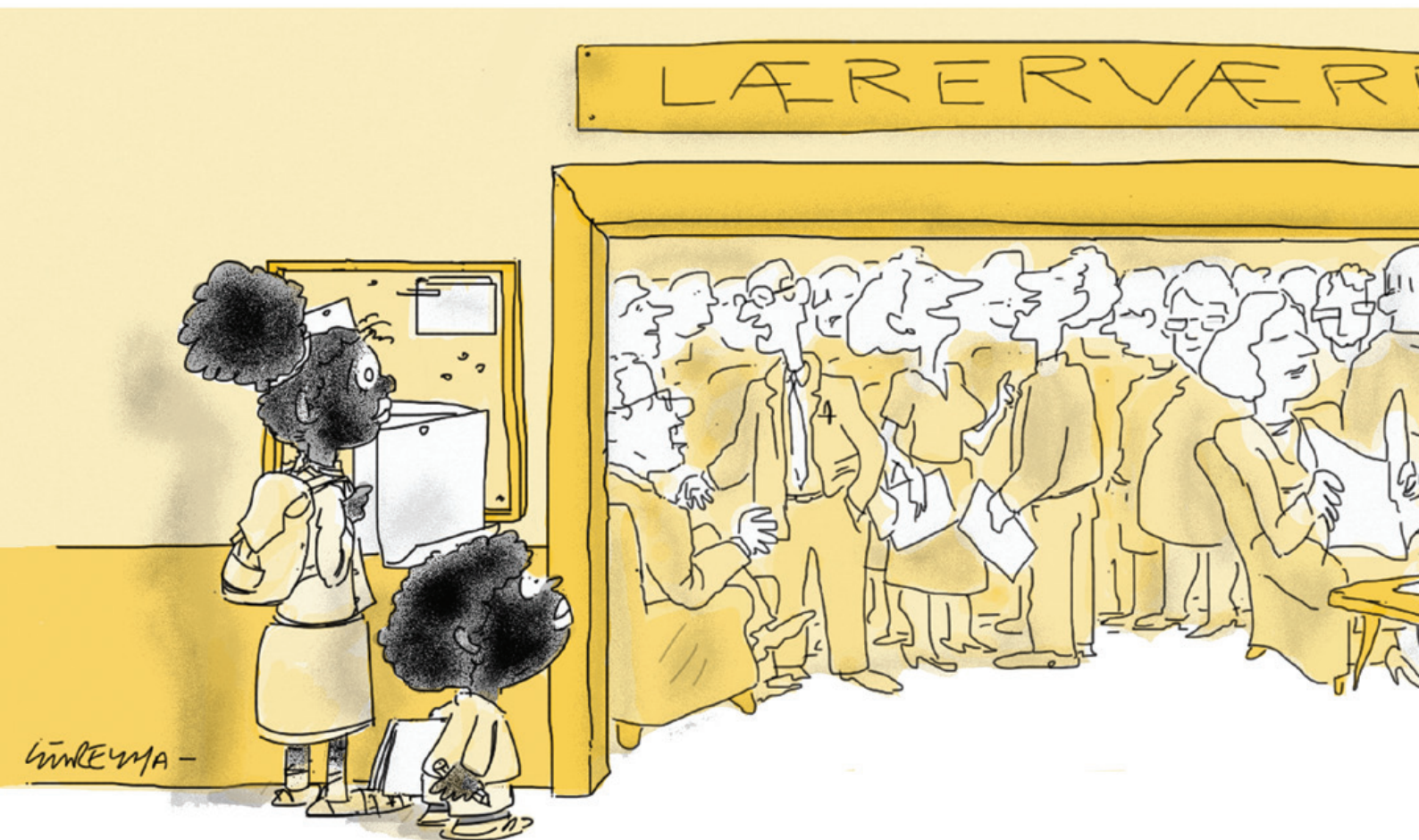
Det skulle tatt seg nydelig ut.

Strøtanke: Tenk om de hadde returnert Czeslaw Garbarek og Toni Toneff også? Attila Horvath? For å hegne om norske verdier og norsk kultur? For å forsikre ... etc. (se over).

Det skulle også ha tatt seg nydelig ut.

Kontrafaktisk tankespinn til side: De returnerte ikke Miloud i 1970. Han hadde flaks med timinga. Men om han hadde flaks, så var vi veldig mange andre som hadde veldig mye mer flaks. Så mye at vi fikk Emma Jazz og Musikkflekken og til sist Cosmopolite.»

Terje Mosnes,
kulturjournalist

Hvor er lærerne med ekstra melanin?

Jeg er ikke lenger den eneste med afrikansk bakgrunn på bussen, banen eller trikken i Oslo. Men det er jeg i min jobb som lærer i Oslo-skolen. Hvorfor er det slik?

CAMILLE ONEIDA CHARLES

SAMORA

I min tid som lærer har jeg deltatt på flere kurs for lærere som tilhører skolegruppe C. Skolegruppe C inkluderer alle barneskoler i Alna - blant annet Stovner, Høybråten og Rommen. Skolene i denne gruppen har et flertall av elever som har bakgrunn andre land enn Norge, eller i tillegg til Norge. Jeg var på et kurs der 500 lærere var til stede. Jeg var den eneste med afrikansk opphav som satt i salen. 1 av 500.

Er det mangel på lærerstudenter i denne gruppen? Eller er det slik at de ikke får jobb i Oslo-skolen?

Burde man tenke på å fremme rekruttering? Har politikere eller stortingsrepresentanter problematisert dette og satt det på dagsorden? For dette er et problem. Det kvoteres blant store selskaper som genererer flere millioner kroner men ikke til verdens viktigste yrke? Er det bare jeg som stusser over dette?

I løpet av mine 3 år på Universitetet i Oslo har jeg aldri vært vitne til rekruttering av lærere med utenlandsk bakgrunn til lektorprogrammet, for eksempel. Etter at jeg drøftet dette temaet på min egen blogg,

Illustrasjon: Sureyya Aydin

ble jeg kontaktet av flere i lærerutdanningen som kunne si det samme. Noen mente at kanskje læreryrket ikke hadde høy nok prestisje innenfor visse kulturer, og at unge med innvandrerbakgrunn derfor heller velger studier som juss og medisin.

Samtidig er det interessant når en tenker på hvor prestisjefyllt læreryrket er i andre land, også i land der de jeg mener er underrepresentert opprinnelig kommer fra, mens læreryrket ikke har like høy status i Vesten. Jeg har ikke klart å finne noen tall på det jeg problematiserer her, og det signaliserer for meg at det er noe som ikke har blitt diskutert eller forsket på. Fordi det ikke er så viktig.

Multikulturell norsk skole

På min skole er det ikke en eneste elev som kun har etnisk norske foreldre. Ikke en eneste en. Jeg trives veldig godt i det internasjonale elevmiljøet, fordi det ikke bare utfordrer meg faglig, men også sosialt. Som lærer må jeg i større grad sette meg inn i kulturelle strukturer og normer på en måte som ikke har blitt krevd av meg på tidligere arbeidsplasser. Jeg må for eksempel ta hensyn og passe på at sommeravslutninger ikke

kræsjer med Eid, samtidig som jeg må sørge for å ha alternative julemarkeringer på skolen. Min flerkulturelle bakgrunn gir meg en sosial fordel blant elevene mine, og kanskje spesielt blant dem med afrikansk opphav. Dette skyldes at jeg i større grad er kjent med deres kulturelle uttrykk, fordi jeg selv har del i den samme kulturen. For meg er det et paradoks at en så etnisk variert elevgruppe møtes av en så etnisk homogen lærergruppe.

Det virker imidlertid som om Osloskolen har gjort en god jobb når det gjelder andre «minoriteter» - både sør- og øst-asiater er mer eller mindre godt representert blant lærerne, i hvert fall ut ifra det jeg har sett og observert. Men de med afrikansk opphav savnes. En multikulturell norsk skole bør ha multikulturelle læreransatte, på alle måter.

Applaus på foreldremøte

Barn trenger gode rollemodeller som de kan relatere seg til. Ikke bare kulturelt, men også med tanke på utseende. Viktigheten av representasjon for melaninrike barn er stor. Det påvirker, slik det også gjelder for barn av andre etnisiteter, deres selvtillit, selvinnsikt og motivasjon. Dessverre er det slik at negative stereotyper dominerer nyhetsbildet og populærkulturen, og de positive rollemodellene kan være vanskelig å finne.

Hadde ikke det vært flott om en av rollemodellene var læreren deres?

Da jeg presenterte meg selv på mitt aller første foreldremøte, valgte jeg å legge vekt på min karibiske bakgrunn og det mangfoldet jeg representerte. Applausen som fulgte etter var, for meg, et tydelig tegn på at et kulturelt mangfold også er viktig for foreldre og foresatte. At læreren barna deres har er en person som har et bredere kulturelt perspektiv, tror jeg bare er positivt. Det gjør kommunikasjonen og forståelsen mellom dem og læreren lettere. Det er behov for flere av oss, og det behovet må dekkes. Ikke bare må de

som sitter med makten snakke om dette, det bør også drøftes blant lærere og rektorer på de ulike skolene. Det må reflekteres over dette og man bør tenke på hvilke fordeler Osloskolen kan ha ved å ha et mer internasjonalt personale. Representasjon er så viktig!

Jeg oppfordrer andre som meg til å bli lærere!

Det er en fantastisk jobb som gir mulighet til å være med på forme barns nåtid, så vel som deres fram-

tid. Du er med på å gjøre dem til gode samfunnsborgere, ved å gi dem den kunnskapen de trenger for å bli dannede, fungerende enkeltindivider. Du tilrettelegger for at deres drømmer om fremtiden skal kunne realiseres. 🍌

«Det kvoterer blant store selskaper som genererer flere millioner kroner men ikke til verdens viktigste yrke? Er det bare jeg som stusser over dette?»

– Med sosiale medier har det lett for å oppstå «ekkokamre», hvis man liker, følger eller er venn kun med dem som har de samme meningene som en selv. Det som jeg er redd for, er at vi dyrker forskjeller i samfunnet, der hvor vi ikke kommer sammen, ikke skaper større forståelse for hverandre, sier Lan Marie Nguyen Berg på Melafestivalen.

Norske verdier på godt og vondt

– Hvis vi ser på dagens statistikker, ser vi at mange av dem som faller utenfor i dag, de faller ut i ungdomskolealder. Gratis, religionsnøytrale møteplasser for ungdom, som Biblo Tøyen, Melafestivalen og Melahuset er viktige kanskje, særlig viktige fordi de er gratis og at alle er velkommen, sier Lan Marie Nguyen Berg.

ENDRE DALEN

SAMORA

Stiftelsen Samora og Mela arrangerte debatt på MelaIqra under Melafestivalen i høst. Iram Ansari ledet debatten, der miljøbyråd i Oslo, Lan Marie Nguyen Berg, stortingsrepresentant Abid

Raja og byrådsleder Oslo Raymond Johansen deltok. Lan Marie Nguyen Berg har selv jobbet med Melafestivalen før hun ble politiker på heltid, og ser verdien av tilbud for ungdom – ute i lokalmiljøene og sen-

tralt. Siden debatten foregikk på Melafestivalen, ble det naturlig å snakke om kulturelle møteplasser, og hva disse betyr for samfunnet.

Het debatt om norske verdier

Det debatten tok utgangspunkt i, var hva som er norske verdier. Tematisk var en innom alt fra barneoppdragelse og skummel utvikling i forhold til høyreekstremisme, til hvorvidt Oslo er en delt by. Norske verdier er et tema som har blitt satt på dagsorden ikke minst av kulturminister Linda Hofstad Helleland i sommer. Selv om de norske verdiene er i endring, betyr ikke det nødvendigvis at det bare har med innvandring å gjøre, var noe av det som kom opp i debatten.

– Det tok lang tid før vi begynte å få aksept for homofile i Norge. Det tok flere hundre år før homofile fikk lov til å adoptere barn, og før de fikk alle de andre rettighetene de har i dag. Kan man si at det var norske verdier å undertrykke homofile? Det er jo holdninger vi har blitt kvitt. Noen av de verdiene vi har i dag, kommer også til å endre seg om femti eller hundre år, sier Abid Raja.

– Noen sier at det er innvandringen som påvirker de norske verdiene. Er de norske verdiene så svake at de kommer til å spille fallitt, bare det kommer litt innvandring til Norge? La oss ta et eksempel: Vil Raymond bli en kvinneundertrykker på grunn av meg? Når det er sagt, må det kunne sies at det finnes mange som har et syn på kvinner som ikke-likestilt, men det er stort rom for endring, sier Abid Raja.

Uheldige tradisjoner avtar gradvis

– Veldig mange av de verdiene vi tar for gitt er jo under press. Vi har utfordringer i Oslo knyttet til barnevernet. Da jeg vokste opp, var det vanlig å gi barna en dask på rumpa hvis de gjorde noe galt. Det var en del av barneoppdragelsen. Da min generasjon ble voksne, var absolutt ikke dette en del av barneoppdragelsen. For en del av dem som migrerer til Norge, er det å kanskje gi en dask og vel så det en del av oppdragelsen. Som Abid har vært inne på, så vil denne tradisjonen forsvinne så raskt denne generasjonen vokser opp, sier Raymond Johansen.

– Faren min slo meg, det var fordi han ble slått selv som liten, sier Abid Raja. – Han mener at det var riktig at jeg ble slått. Når jeg spør ham om han fortsatt mener at det var riktig at han slo, svarer han spøkefullt: «Jeg slo deg, du ble stortingsrepresentant, jeg skulle slått deg hardere, sånn at du kanskje kunne blitt statsminister.»

– Men når vi er ferdige med det, så må jeg jo si at jeg slår jo ikke mine barn. Det har jeg aldri gjort, det kommer jeg aldri til å gjøre. De som slår barn trenger

å få vite hvorfor de ikke skal gjøre det.

Nordmenn sluttet ikke å slå barn plutselig. Det var en lang debatt, hvor det ble forklart at de hadde funnet ut gjennom forskning at dersom man slår barn, så forringes deres kognitive evne til å lære, at de kan få konsentrasjonsvansker, at vold avler vold osv., oppsummerer han.

Det har alltid vært store skiller i Oslo

Med nye befolkningsgrupper oppstår det nye utfordringer, men har det ikke alltid vært store sosiale skiller mellom øst og vest i Oslo?

– Under min oppvekst i en blokk på Tveita, var det enda sterkere skille enn i dag. Vi hadde veldig lite kontakt med folk som bodde på vestkanten. Det at vi fikk T-banen i 1992 hadde ganske stor betydning for å binde byen sammen. Fortsatt er det jo sosiale ulikheter, og det handler ikke bare om etnisitet. Hvis du ser på Groruddalen, hvor jeg har bodd hele mitt liv, så ser du at gjennomsnittskarakterene i skolen ligger skyhøyt over landsgjennomsnittet, sier Raymond Johansen.

Hva skaper skillene?

Lan Marie Nguyen Berg er på sin side mer opptatt av hva som skaper skiller, og hvordan vi kan motvirke dem.

– Når vi hører om at nazister marsjerer i gatene i Kristiansand, da er vi truet. Nå har vi har sett denne utviklingen både i Europa og USA, da føler jeg meg truet.

– Med sosiale medier har det lett for å oppstå «ekkokamre», der man

liker, følger eller er venn kun med dem som har de samme meningene som en selv. Det jeg er redd for, er at vi dyrker forskjeller i samfunnet, at vi ikke kommer sammen, ikke skaper større forståelse for hverandre. Hvis dette blir tilfelle, kan man som i Sverige skape større splittelse – mellom nynazistiske grupperinger og mennesker med innvandrerbakgrunn. Eller enda verre; som i USA, sier Lan Marie Nguyen Berg.

– Oslo har gjennomgått en fantastisk reise. Oslo er den byen i Norge hvor det skjer mest kreativt, og det er her de fleste turistene kommer. Ikke minst også på grunn av innvandringen, som har preget Oslo gjennom mange tiår, og som har vært med å gjøre byen til det den er i dag. Derfor vil jeg sende en takk til de arbeidsinnvandrerne som kom til landet på midten av 1970-tallet, siden de har vært med å bygge opp velferdsstaten de også. Det fortjener de å høre. Vi kan ikke bare problematisere innvandring, sier Raymond Johansen. ☺

Fire nye år med høyrepopulisme?

Årets store snakkis i den norske andedammen var Frp-statsråd Sylvi Listhaugs retorikk. Det meste Listhaug sa eller skrev og delte i sosiale medier, spredde seg som ild i tørt gress. En politiker og statsråd fra det minste regjeringspartiet dominerte årets valg.

MOHAMED ABDI

SAMORA

Hvis man foretar et søk i Retriever vil man få det bekreftet. Listhaug som har erfaring fra kommunikasjonsbransjen har vunnet NM i grenen «evnen til å bli misforstått». Eller det er i alle fall det hun og hennes likesinnede hevder de blir. Listhaug er ikke bare en flink retoriker, hun er også en flink strateg. Det meste hun gjør handler i grunn om å bli den neste partilederen i Frp. Hvordan hun fikk makt i partiet er i seg selv interessant.

Listhaug var ikke en folkevalgt politiker da første perioden til Solberg-regjeringen startet. Før årets stortingsvalg greide hun også å kuppe førsteplassen på fylkeslista til valget, over den kandidaten fylkeslaget hadde valgt som listetopp.

Listhaug er ikke bare en opportunist, men også en høyrepopulist. En høyrepopulist er ifølge den tyske statsviteren Jan-Werner Müller er en høyrepolitiker som tror han eller hun er den eneste representant og eneste riktige stemmen for «folket».

Kombinasjonen opportunisme og høyrepopulisme er den fremste forklaringen på fenomenet Listhaug. Det er ikke kynisme som driver fram Listhaug, slik noen av hennes venstreorienterte kritikere hevder. Nei, det er høyrepopulisme ispedd etnonasjonalisme. I denne artikkelen vil jeg ta opp noen få punkter om hva som kan skje nå som Erna og hennes gjeng har fått fire nye år. Fordi dette handler grunnleggende sett om mye mer enn én bestemt politiker. Det handler om hva slags politisk kultur vi kommer til å få etter 8 år med en mørkeblå regjering.

Den nye offentligheten

«Sakte, men sikkert blir grenser flyttet». Dette var noe en venn av meg sa for en stund tilbake. Grensene som blir flyttet er ikke bare den retorikken man bruker om flyktninger, muslimer eller etniske minoriteter.

Det gjelder også den politikken som man fører, eller ønsker å føre. Den blåblå-regjeringen har de siste fire årene gang på gang bevist at det er en regjering som først og fremst ønsker å skape enda mer polarisering i det norske samfunnet. Det er en regjering som har latt noen av de mest høyrepopulistiske politikere i vårt land komme i regjeringssposisjoner.

En regjering som har gitt frie tøyler til et regjeringsparti som i nærmere 30 år har spredd konspiratorisk muslimhat og fremmedfiendtlighet. Fra det falske og konspiratoriske Mustafa-brevet i 1987, til snikislamisering-ordet i 2009, til dagens rauling om svenske tilstander. Den naive holdningen en del høyreliberale har hatt i sin tilnærming til Frp siste årene er problematisk. Man har innbilt seg at det å sette slike krefter i regjeringssposisjon og gi dem makt vil være modererende. Men dette har gang på gang blitt motbevist av de samme personene de ga plass i regjeringen, mens andre har båret FrP inn i regjeringslokalene på gullstol. Resultatet er det Arbeiderpartiets Jonas Gahr Støre kaller for et «kaldere samfunn». Spørsmålet er hvorvidt samfunnet vårt kommer til å bli enda kaldere i år 2021?

Kulturkrigere – ikke feminister

I september fikk jeg med meg deler av en konferanse om rasisme og høyrepopulisme på Litteraturhuset. Konferansen var arrangert av Radikal Portal og filosofen Lene Auestad. Ett av foredragene ble holdt av skribent Sofia Rana. Det interessante med foredraget var hvordan Rana tok tak i hykleriet til vår tids høyrepopulister og ga det merkelappen «femonasjonalisme». Dette er ikke feminisme, men nasjonalistisk politikk som bremser likestillingen i samfunnet.

Femonasjonalisme bruker likestillingsidealer, som venstresiden kjempet fram, som brekkjern mot

«Femonasjonalismen bruker likestillingsidealer, som venstresiden kjempet fram, som brekkjern mot flyktninger, og særlig mot muslimske innvandrere.»

Illustrasjon: Sureyya Aydin

flyktninger, og særlig mot muslimske innvandrere. Når høyrepopulister som Frp skal forsvare «norske verdier», liker de å vise tilbake til moderne norske likestillingsidealer. Men når de først sitter med regeringsmakt, gjør de enten lite for å forbedre likestillingen, eller så gjør de det stikk motsatte: de utfordrer de samme likestillingsidealene.

Rana påpeker dette ved å referere til en skyggerapport til FN, skrevet av et 20-talls norske organisasjoner, deriblant mange kvinnesaksorganisasjoner. Den såkalte borgerlige regjeringen har blant annet gått inn, for å sitere Rana, «for sammenslåing av likestillings- og diskriminerings-loven, bruk av midlertidige arbeidskontrakter som tiltak for å få minoritetskvinner inn i arbeidslivet og reduksjonen av fedres og medmødres foreldre-permisjon.»

Ikke bare retorikk, men også politikk

Men denne høyrepopulismen, som skaper den nye normalen i vår offentlighet når det gjelder viktige debatter om innvandring, asyl, integrering og islam, kan ikke begrenses til retorikk. Sebastian Stein,

som jobber i Leger uten Grenser, beskrev i september hvordan regjeringen, og særlig visse statsråder, - som Sylvi Listhaug - har gått inn for ytterligere innstramminger, sett i forhold til stortingsforliket om asyl- og flyktningpolitikken. Dette sier oss en del. Fordi, samtidig som den mørkeblå regjeringen forsvarer sine asyl-innstramminger med at det er et politisk flertall, altså et stortingsforlik bak politikken, så tøyer de i grunn «strikken» og setter en ny standard. Det vil si både retorisk og politisk. Samtidig som man gir statsstøtte til organisasjoner som åpenbart ikke driver med integreringsfremmende arbeid, men ekskluderingsfremmende og stigmatiseringsfremmende arbeid.

Det viktigste arbeidet vi som regner oss som anti-rasister kan gjøre, er å konfrontere slik retorikk i offentligheten og melde oss inn i partier som kan motarbeide politikken. De fire nye årene med den mørkeblå regjeringen vil føre til enda mer populisme og etnonasjonalisme i Norge. Da er det viktig at man er mer årvåken, mer aktiv og mer høyløyt! 📢

Den emosjonelle tilkoblingen

Jeg har ofte lurt på hva er det som får enkelte mennesker eller grupper til å sette fyr på en kirke, bombe en moské eller plyndre et tempel når det skjer en hendelse på den andre siden av jordkloden? Det andre spørsmålet som melder seg, er hva er det som får enkelte mennesker og grupper til å risikere sitt liv for å redde ukjente mennesker langt borte?

LOVELEEN RIHEL BRENNNA

Refleksjon

Desember 2016, en 16 år gammel gutt dreper en 14 år gammel norsk-somalisk gutt og en 48 år gammel kvinne i Kristiansand. Min umiddelbare reaksjon blir «Så ufattelig trist kjære Kristiansand, jeg tenker på dere i den tunge tiden». Jeg gir uttrykk for medfølelse og omtanke for begge familiene som er rammet. Jeg gir uttrykk for empati og i mine øyne er begge likeverdige. Jeg sletter personer fra min facebook som viser det minste snev av rasisme. Jeg kjenner sorg som medmenneske og fordi det rammer tre familier i min barndomsby. Som mor kan jeg kjenne smerten til den familien som har mistet sin sønn. Som kvinne i nesten samme alder som den drepte kan jeg kjenne på alt det som plutselig tok slutt. Livet.

Jeg er koblet til de to familiene som har mistet sine kjære fordi jeg er menneske blant mennesker. Men, jeg kjenner ikke den samme emosjonelle tilkoblingen til drapssiktede eller hans familie. Jeg har ofte lurt på hvorfor det skjer. Han har også et liv som er ødelagt, en familie som er rammet og drømmer som er lagt i grus.

Emosjonell tilkobling og frakobling

Tirsdag 10. oktober legger en barndomskamerat en status-oppdatering på sin facebook side. Det er en venn fra ungdomstiden, en jeg nettopp har lagt til på min venneliste. Jeg leser teksten over bilde av gravstøtten til Tone Ilebekk, kvinnen som ble drept i fjor. Jeg leser at det er hans kone som er blitt drept, men kjenner en blokkering. Jeg vil ikke godta at det er en jeg kjenner som er rammet. Fra å være et

«Jeg vil ikke godta at det er en jeg kjenner som er rammet. Fra å være et menneske blant mennesker, blir jeg rammet av en sterkere sorg.»

menneske blant mennesker, blir jeg rammet av en sterkere sorg. Det skjer en kobling, fordi vi gikk på samme skole, på samme trinn, vi har snakket sammen og vi kjente hverandre for 33 år siden. Vi er ikke adskilt, vi er ett på tross av alle ulikhetene vi representerer. Vi tilhører samme flokk. Helt siden den 10. oktober har jeg tenkt på emosjonell frakobling og emosjonell tilkobling. Det å tilhøre en flokk, et vi.

Jeg har ofte lurt på hva er det som får enkelte mennesker eller grupper til å sette fyr på en kirke, bombe en moske eller plyndre et tempel når det skjer en hendelse på den andre siden av jordkloden. En hendelse som rammer mennesker de ikke kjenner, i et land på et sted de ikke har noe forhold til og heller ikke kjenner gjerningspersonene. Hvilken tilkobling og brorskap utløser disse handlingene? Hvorfor oppleves hendelsen som et angrep mot en av oss?

Handler det om felles kultur, felles verdier, felles historie, gruppetilhørighet eller er det menneskets natur?

Det andre spørsmålet som melder seg, er hva er det som får enkelte mennesker og grupper til å risikere

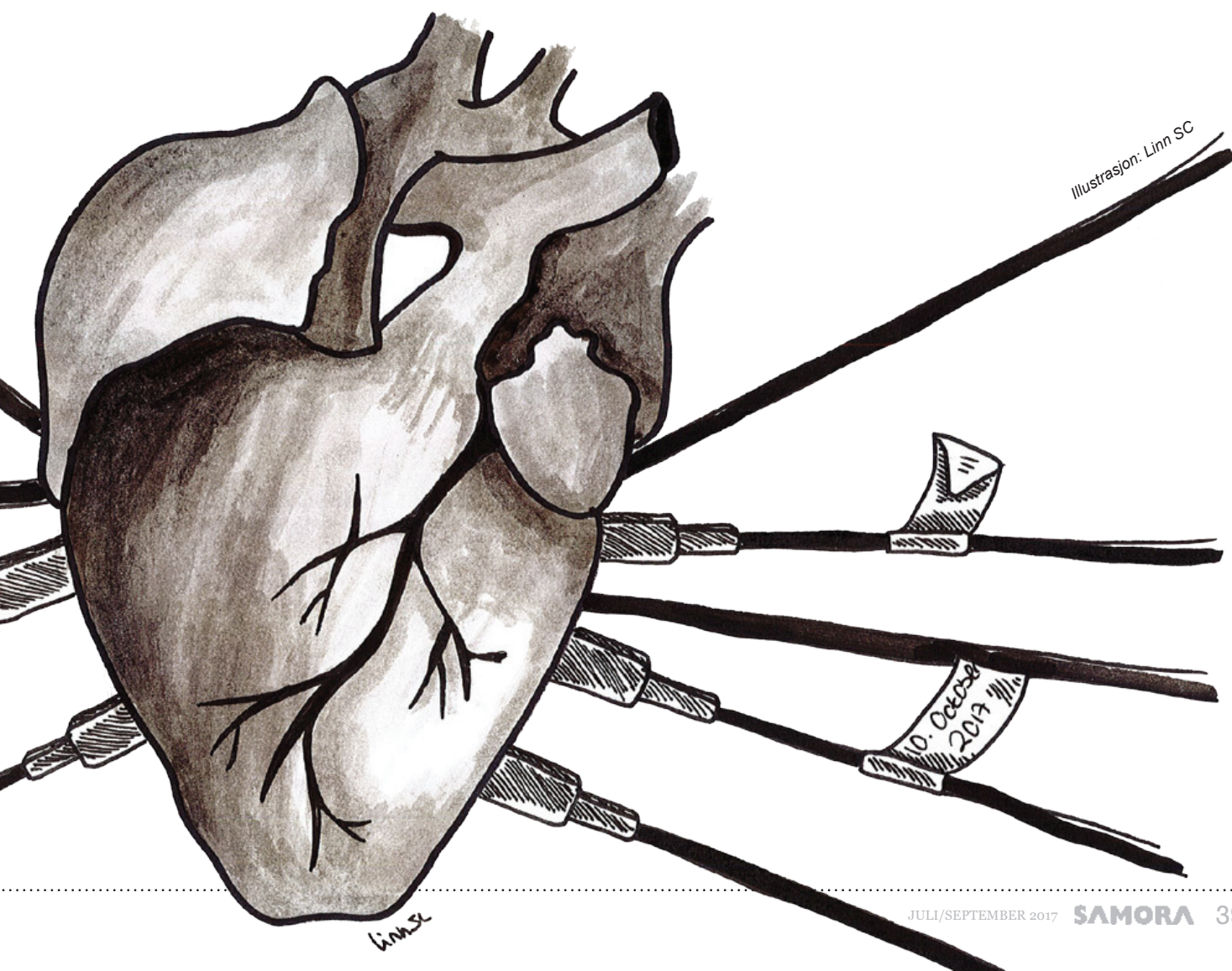
sitt liv for å redde ukjente mennesker langt der borte. De som lider, er rammet av urett, vold, krig, fattigdom, naturkatastrofer eller overgrep på andre siden av kloden. Hva er det som tiltrekker dem og binder dem sammen?

Vi'et må utvides

Kategoriene de sosiale gruppene blir plassert i påvirker deres handlingsrom, identitet og måten de oppfatter seg selv og andre på. Ved å konstruere «de andre» som en sosial motsats, forsterkes tilhørigheten og lojaliteten til «oss i gruppen». Med rigide endimensjonale generaliseringer av de andre kan faren for å senke terskelen for overgrep og krenkelser bli en realitet.

Jeg tror ikke det er mulig å skape et «vi» som rommer alle. Eller en type «oss» for alle. Men, jeg tror det er mulig å utvide kategoriene, skape sosiale konstruksjoner som gir mennesker flere fellesskap som binder dem sammen. Det vil si et menneske kan tilhøre flere kategorier, slik at det ikke blir noen «smale oss»-kategorier. Det vil alltid være «Dem blant Oss», og «Oss blant dem». ❸

«Ved å konstruere 'de andre' som en sosial motsats forsterkes tilhørigheten og lojaliteten til 'oss i gruppen'.»

Tante Ulrikkes vei settes på kartet

Tante Ulrikkes vei byr på noe som i norsk litterær sammenheng er nytt og usett. Her får vi en ærlig, usminket og intim dagbok fra to unge gutter som vokser opp i samme blokk på Stovner på 2000-tallet. To liv som beveger seg i motsatt retning, til motsatte utsiktspunkt, men er forankret i samme lokalmiljø.

MARI K. LINLØKKEN

SAMORA

Siden det har kommet så mange bøker fra unge jenter med innvandrerbakgrunn de siste årene, har guttenes historier vært etterlyst. *Mine Brødre* av Adel Khan Farooq og *Hvis jeg var hvit* av Abubakar Hussain er eksempler på historier som alt foreligger. Den første norske «innvanderromanen», Khalid Husseins *Pakkis*, fra 1986, var også en ung gutts historie, og dessuten har Ulrik Imtiaz Rolsen både i sine dokumentarer og spenningsfilmer unge gutter som hovedpersoner, med blant annet sosial kontroll og dobbeltmoral i norsk-pakistanske miljøet som tema.

Med *Tante Ulrikkes vei* kommer Zeshan Shakar, født tiåret etter søskenbarna Rolsen og Hussein, med en roman om hvordan både familien, nærmiljøet, vennegjengen, skolen og storsamfunnet, og ikke minst majoritetens fordommer og uvitenhet, spiller for ungdommenes oppvekst og muligheter.

Tante Ulrikkes vei, eller TUV, byr på noe som i norsk litterær sammenheng er nytt. Her får vi en ærlig, usminket og intim dagbok fra to unge gutter som vokser opp i samme blokk i på Stovner. Området de bor i er blinka ut som å ha så store sosiale problemer at det er satt i gang en redningsaksjon, Groruddalssatsingen. Begge to har innvandrede foreldre med dårlig helse og dårlig med penger, og er slik sett like, men de er totalt forskjellige når det gjelder omsorg og oppfølging. Den ene faller utenfor, og møter som konsekvens av dette hindringer som den andre slipper. Ingen av dem slipper imidlertid unna fordommer, mistro og sosial kontroll – verken i nærområdet eller i storsamfunnet. De takler de problemene de støter på hver sin måte, med det de har fått med seg av ferdigheter, mye av det selvlært.

«Her får vi en ærlig, usminket og intim dagbok fra to unge gutter som vokser opp i samme blokk i på Stovner.»

Tante Ulrikkes vei
Zeshan Shakar
Gyldendal Norsk Forlag, 2017

Groruddalssatsingen gir rammen for fortellingen, som starter med at et forskningsprosjekt i regi av NOVA og en forsker vil ha unge gutter til å fortelle om hverdagen sin. TUV består av en veksling mellom «dagbøker» fra to av disse informantene; Mo og Jamal. Jamal liker ikke å skrive, kan det sannsynligvis knapt, og leverer sine refleksjoner muntlig på gjennomført «kebabnorsk», et språk, eller en sosiolekt, som diskvalifiserer han utenfor ungdomsmiljøet.

Den andre er Mohammed (han kaller seg Mo, fordi han misliker å gå rundt under profetens navn), som regelmessig sender inn ryddige eposter som både språklig, strukturelt og innholdsmessig står til en

Forfatter Zeshan Shakar.

6-er. Jeg lurer litt på om en forsker ville få så intime betroelser på denne måten, men det er en irrelevant innvending.

Jamal og Mo representerer stereotyper, men framstilles med dybde og nyanser, og et vell av refleksjoner som til sammen gjør at du føler du kjenner dem begge nesten bedre enn de kjenner seg selv. Du

får vondt av Jamal, og du forstår hvorfor han gjør som han gjør, selv om han konsekvent tar valg som fører han lenger ned i «dritten». Du skulle ønske det fantes noen, eller noe, som hadde vært der, der han kunne ha brukt talentene sine og sett nye muligheter åpne seg. Du skulle ønske at barnevernet var et vesen han og moren hadde tillit til og ikke noe de frykter mer enn alt.

Mo innfrir på alt som anses som viktige for integrering, han er lynende intelligent og har ingen problemer med skolegangen. Sosialt faller han utenfor, han er annerledes. Han har to foreldre som vil gi han alt de har av kjærighet og ressurser for at han skal få bruke evnene sine og komme videre. Hans mål er å studere, og Groruddalssatsingen og foreldrenes kjærighet og oppofrelse gjør det mulig. Som student på Blindern møter han storsamfunnet i mye større grad enn Jamal, som sjelden beveger seg ut av nærmiljøet.

Forfatteren har i intervju sagt at han er litt av både Mo og Jamal, og det gjør også at fortellingen om de to typene – som lander på i hver sin ende av skalaen i nesten alt – blir troverdig. Umiddelbart har han mest til felles med Mo, han har en universitetsutdannelse og jobber i dag for Oslos byråd for utdanning, dvs. nå i høst har han pappaperm og triller barnevogn på Etterstad.

Han evner å få leseren til å identifisere seg med begge hovedpersonene, i begge leiligheten i Tante Ulrikkes vei. Gjennom hele boka veksles det mellom det «kebabnorske» med begreper som til en viss grad utfordrer en godt voksen norsk leser på ordforrådet (men det er bare å lære seg avor, tæsjer, bauersen, etc), og grammatikken, «Fortsatt, jeg er mye pissed på dem også» «Sikker hjemme på husene dems det er tre vaskemaskiner». «Når jeg sa det, du veit ikke, du bare liksom sjofa på hun, hun blidde helt seriøs og sånn..»

At Mo flytter seg ut av lokalsamfunnet og inn i studentlivet på Blindern, gjør at han også møter fordommer fra majoriteten. Foreldrene til hans norske kjæreste ser ikke forskjell på Mo og en ung mann som har drept søsteren sin, de er jo begge fra Tante Ulrikkes vei. Naboene med de «smale øynene» i villastrøket med «de smale gatene», som vender seg bort så snart han prøver å fange blikket og si hei. Vennene hennes som bare utveksler overfladiske bemerkninger uten lenke til videre samtale.

De to guttene har gått på samme skoler, til Jamal detter ut. De har en historie sammen, som gjør at de ser hverandre, selv etter at veiene deres skilles. Jamal er klar på forskjellen: «Nå, Mo er blitt sånn skolelys Jeg er blitt sånn Du veit, andre ting.», men han beskytter samtidig Mo mot jevnaldringer i en subkultur som ikke ser med blide øyne på dem som klatrer på storsamfunnets stige. Mo's familie er der for Jamal i vanskelige tider.

Jamal er sinna, avviser regler for oppførsel, betaler ikke skatt og røyker hasj. Det er ikke vanskelig å se at det ikke lønner seg, verken i det korte eller lange løp. Mo gjør alt for å innfri forventninger, han ønsker å være en del av samfunnet selv om han overhører styg-

ge kommentarer og møter mange fordommer. Han gjemmer de vonde opplevelsene og stygge kommentarene inni seg og prøver å beskytte seg mot skade ved å lukke det ute. Det har også sine kostnader.

Selv om handlingen er lagt til et sted i Norge som er veldig forskjellig fra de fleste norske nabolag, og hovedpersonenes historier uløselig knytta til innvandring og integrering, handler den samtidig, som all god litteratur, om allmenngyldige problemstillinger: Det er noe mer bak det tøffe trynet til en som sliter. Og det er noe du ikke ser bak fasaden til den som lykkes, der er det også skrammer og sår. Dermed utfordrer boken oss til å se nøyere etter, være åpne for at mennesker du møter på din vei har lag på lag av historier, og et større mangfold i personligheten enn det du klarer å fange opp med ferdiginnstilt kikkert. En god forståelse av menneskene det handler om, og hva som stenger og driver dem, er viktig i diskusjonen om integrering, men også om stedsutvikling. Hva burde vært gjort for at familiene til Stian, Thomas og André skulle blitt boende på Stovner?

.....
«Jamal og Mo representerer stereotyper, men framstilles med dybde og nyanser, og et vell av refleksjoner som til sammen gjør at du føler du kjenner dem begge nesten bedre enn de kjenner seg selv.»
.....

Boka utfordrer oss på ansvaret for hvordan vi snakker om «de andre», de vi egentlig ikke vet så mye om; på bussen, i skolekorridorene, på krakken på kaffebaren. Mo overhører som andreklasse en samtale mellom lærere som gleder seg til å gå av med pensjon, fordi det er kommet så mange utlendinger på Rommen, så mange evneveike barn, så dårlig oppfølging fra foreldrene. Boka har mange eksempler på kommentarer, blikk og gester som signaliserer nedvurdering, fordømmelse og ignorering, dette skaper avstand,

sårer og bidrar til utenforskap.

Dette er ei bok som bør bli lest over det ganske land. Unge gutter med lignende bakgrunn som Mo og Jamal har ikke flust av skjønnlitterære figurer som de kan identifisere seg med, og bør være selvsagte lesere. Så er det lærere og andre ansatte i etater som møter «innvandrerungdom» i yrket sitt. Så er det vi etnisk norske som bor i lignende nabolag, som også ofte vil ha godt av dypere forståelse. Og ikke minst er det folk som bor på andre kanten av byen, på andre kanter av landet, som kanskje til og med er politikere eller forskere, som formulerer problemstillinger og fatter beslutninger som får konsekvenser for Jamal og Mo og familiene deres. Når jeg tenker meg om, kan jeg vel ikke peke ut noen som ikke vil ha godt av å sjekke inn i Tante Ulrikkes vei. 🍷

melaCafé

Melahuset, Mariboes gate 8, Oslo

Tlf: 917 73 736

melacafe.no

V i e r g o d e p å m e z a h

*Du kan sette sammen
din egen mezah
til 40,- per rett.*

Mezah er en rik mattradisjon man finner over hele Midtøsten og det østlige Middelhav. Her på Melacafe hentes inspirasjon fra så vel det palestinske, som det libanesiske, tyrkiske og syriske kjøkken.

La gjerne kokken sette sammen fem forskjellige mezah for deg – med eller uten kjøtt.

Mezah handler like mye om hva som serveres som om hvordan det serveres: En rekke småretter serveres for å deles av alle rundt bordet, den sosiale siden ved et måltid vektlegges.

Er dere to eller flere personer, anbefaler vi å la oss sette sammen en kombinasjon av ulike mezah.

Rettene baserer seg mye på grønnsaker, men det finnes også en rekke kjøttretter her, og pita-brød er selvsagt en viktig del av måltidet. Mezah kan spises som et måltid i seg selv, eller som en forrett før man går videre til grillretter eller varmretter.

MEZAH VEGETAR/VEGAN • 160,-
MEZAH MED KJØTT • 180,-
*Har du lyst på mer enn mezah?
Flere varme retter står på menyen,
med et godt utvalg drikke.*

TV-serien om norsk raps historie, «Takin Ova» gikk på NRK i høst.

Illustrasjon: Michael Noguchi / NRK

Hiphopkulturen i Norge: Fra fad til dominans

Hvorfor vies ikke din favorittrapper nok tid i NRKs dokumentarserie *Takin Ova*? Med fare for at denne anmeldelsen kan virke som en lang rant om hvem som burde eller kunne vært med, må det understrekes at *Takin Ova* er en solid og fengende dokumentar om norsk hiphop.

ENDRE DALEN

SAMORA

Alle hiphophoder har vokst opp med det som må være en av kunstretningens viktigste uttrykksformer; hiphopfilmen. Dokumentarfilmer som *Beef*, *Scratch*, *Freestyle*, *Rhyme & Reason* vil være essensielle titler hvis du tilhører den generasjon som vokste opp på slutten av 1990-tallet. Slitte VHS-spillere og enda mer slitte opptakskassetter florerte i en tid før DVD, før YouTube, før Netflix og før iPhone. Hvis man går enda lengre tilbake i tid, til

1984, kommer man til spillefilmen *Beat Street*, filmen som i flere betydninger *breaket* hiphop for et internasjonalt publikum.

Norsk raps big bang

Beat Street, produsert av Harry Belafonte, er utgangspunktet for *Takin Ova*, dokumentarserien som forteller historien om norsk hiphop. Som Tommy Tee sier i seriens første episode, «var selvfølgelig musik-

ken og breakingen viktig – men det var filmene som presenterte hele kulturen som var det aller viktigste: *Style Wars*, *Wildstyle* og *Beat Street*». En delegasjon rappere, breakere og grafittiartister fra New York var i Oslo i forbindelse med *Beat Streets* premiere og opptredte utenfor Colosseum kino, mens storøyde, nyinitierte hiphopere som Lars «Pay2» Undli fant sin retning i livet.

Gamle pionérer som Leo «Jayski» Fossen, André «Tech Rock» Eriksen, Andres Rafael Diaz, Don Martin og Tommy Tee forteller at hiphop ble sett på som en fad, omtrent som en jojo-bølge som døde ut få måneder etter *Beat Street* hadde premiere. Musikkprodusent, DJ og musikkjournalist Martin Bjørnersen anslår at det rundt 1987 neppe kunne vært mer enn 100 hiphopere i Oslo.

Serien viser evolusjonen – et miljø som sakte, men sikkert vinner tilhengere blant landets ungdommer.

«Som Tommy Tee sier i seriens første episode 'var selvfølgelig musikken og breakingen viktig – men det var filmene som presenterte hele kulturen som var det aller viktigste'.»

A-Team (senere kjent som B.O.L.T. Warhead) var først ute med en svært aggressiv musikk, og var med på å inspirere Warlocks' første album. Tommy Tees National Rap Show, som ble sendt fra den i 1993 nye radiokanalen P3, hadde nok en avgjørende betydning for hiphop i Norge. Tommy kjørte et strengt reglement, hvor for eksempel Gatas Parlament ble nektet sendetid. Rap på norsk var ikke bra nok, i hvert fall ikke nivået til Gatas på den tiden. Rundt 2000 skjedde det imidlertid en endring.

Rap på norsk får innpass

Særlig skapte Tungtvann, Pen Jakke og Apollo nye muligheter for rap på norsk ved millenniumskiftet, mens Oral Bee og Klovner i Kamp opprørte puristene. Klovner i Kamp får spesielt mye tyn fra sine kollegaer i serien. Selv forsvarer de seg i serien med at de turte å være annerledes, mens – egentlig – var det «å drive med hiphop» i seg selv å være annerledes på 1990-tallet. Det Klovner i Kamp derimot gjorde, var å gjøre hiphop vanlig – noe alle kunne ha et forhold til.

Alle bølger har som kjent en backlash, og etter 2000 skapte en rekke overbevisende engelskspråklige rappere seg et navn. Opaque, Salvador, Paperboys og Madcon er blant dem som kanskje vil stå igjen som de beste blant disse. Rap på østlandsdialekt skulle nok egentlig ikke oppnå sitt potensiale før Cast fra Equicez og Jaa9 og Onkl P kom inn i bildet i 2003. Så gjorde Fremmed Rase, Side Brok og Lars Vaular det gangbart med rap på trøndersk, sunnmørsk og bergensk. Karpe Diem smeltet unggrikehertene og beviste at man kunne lage politisk og kommersiell rap på en gang.

Tommy Tees dominans

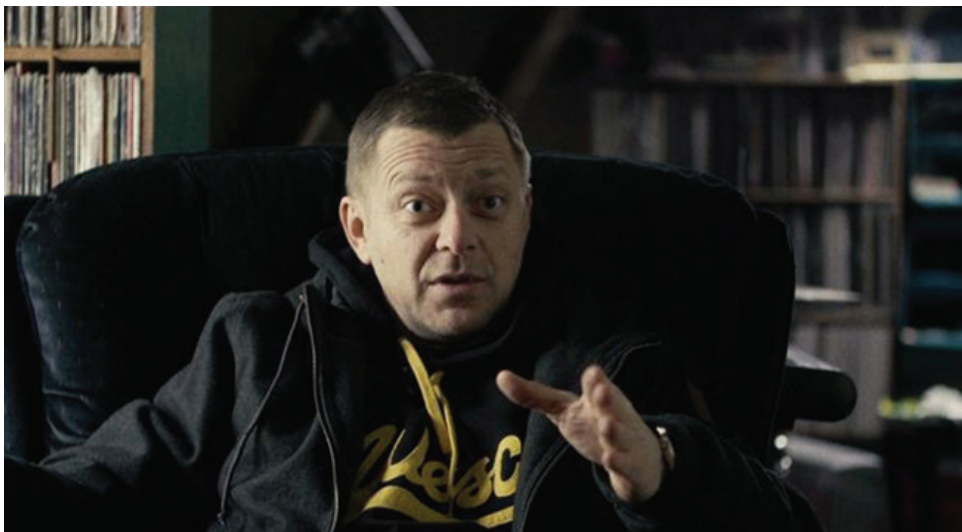
Det uunngåelige med denne serien er selvfølgelig at mange faller utenfor seriens fokus. Bare navnet på serien, som spiller på en Tee-produksjon, tar det for gitt at Tommy Tee er alfa og omega i norsk hiphop. Og hiphop på 1990-tallet var dominert av Tommy Tee – i hvert fall i mainstream. Helt fra Tee var med i X-Ray Posse, begynte radioshowet Strictly Hip Hop på Rainbow Radio og bygde opp sitt imperium Tee Productions, gikk Tommy fra å være en høvding i en liten stamme, på et oppdrag han på en måte skulle fullbyrde, til å ta over norsk musikk.

Historien om den såkalte hiphop-krigen er mye omtalt når det er snakk om norsk hiphop på 1990-tallet. Denne historien får mye av fokuset i den tredje episoden. Christer Falck og Tommy Tee fremstår ofte som hovedfientene (de er venner nå) i en konflikt

som også omfattet Oslo Fluid og Darkside of the Force på den ene siden og Warlocks og Tee Productions på den andre. Det umiddelbare spørsmålet er: hvorfor har ikke serieskaperne intervjuet Salvador fra Darkside of the Force?

Cast står – en av de absolutt beste rapperne på norsk, hvis tekster fra 2003 fortsatt er konkurransedyktige.

Navnet på serien «Takin Ova», som spiller på en Tee-produksjon tar det for gitt at Tommy Tee er alfa og omega i norsk hiphop.

For all den tid det er snakk om beef og battling, altså konflikt og verbale dueller, er det ikke til å komme utenom at hiphop er en kultur hvor samhold er viktig. Et eksempel er hvordan rappere i utsrakt grad bidrar med vers på hverandres låter. Før hiphop var ikke duetter mellom store artister spesielt vanlig i popkulturen.

Mange nevnt, noen glemt

Takin Ova er et veldig bra historisk dokument for norsk rap, men kanskje ikke norsk hiphop som helhet? De fleste av dem som er intervjuet er jo rappere og ikke breakere, writere eller DJ'er. Det er samtidig fristende å her trekke fram de rapperne som er ignorert, glemt, eventuelt lite eller uheldig omtalt. Man kan begynne med Jester, som spilte inn sin første demo allerede i 1993. Han som slår Pats One i en Skeez TV-battle i serien. Ikke akkurat så veldig flatterende måte å huske en ringrev i hiphopmiljøets tidlige dager, en som også hadde betydning for rap på norsk.

Son of Light og Opaque er blant mange 1990-tallspionerer som er lite involvert i serien. Det er derimot lettere å forstå hvorfor ganske obskure rappere og produsenter som Professor Anarad ikke er omtalt. Men det føles ikke noe mindre feil av den grunn. Den p-funk- og raggamuffin-inspirerte undergrunnshelten ga ut det Jørgen Nordeng har kalt den viktigste norske hiphop-utgivelsen mellom B.O.L.T. Warhead og N-Light-N. Anarad bidro også med produksjon på *Darkside of the Forces* selvtilerte album, et album hvor også Darknorse (Raymond C. Pellicer), Daniel Gude og DJ Lada produserer låter.

Sistnevnte, også kjent som Martin Bjørnensen, var sentral i bandet Ellers Det. Ofte bagatellisert – gjerne av Martin selv – mens de både var det første hiphopbandet, og det andre som ga ut en ordentlig rapplate på norsk, etter Gatas' *Autobahn til Union*. EP-en *Ellers Takk* hadde gjerne litt småflaue

syngerefrenger, som Christer Falck påpeker i serien, men tross alt er dette første gang det gikk an å digge rap på norsk. Albumet inkluderte et stjernelag av folk som skulle gå hen og gjøre store og små ting på sine felt. Opaque, Deeyah Khan (Deepika), Raymond C. Pellicer, Daniel Gude, Gaute Drevdal, Ivar Winther, D.J. Zest, Marius «Clock» Svarstad og frontfigur Anwar Choukah er bare noen av navnene involvert. Tor Erik Hermansen, fra den millionseigende produsentduoen Stargate, var dessuten med i Ellers Det til å begynne med. Tellus Radio ga ut *Ellers Takk* uavhengig, men den solgte ikke mer enn 300 eksemplarer.

Pen Jakke hadde mye å si for tidlig norskspråklig rap. På deres album *Østen*, fra 2000, møter vi en annen kultskikkelse, som er assosiert med weirdohouse-labelen Sex Tags Mania: Pablo Pækkis, nå kjent som Don Papa. Don Papa fortsetter å holde det ekte, enten det er som Pablo P i tospann med Pen Jakkes Ubåt, eller med de snodige dub, dancehall og electro-singlene han gir ut på Sex Tags. Men vi hører selvfølgelig ingenting om ham i *Takin Ova*, til det er musikken alt for særegen.

«Hvis man skal se på hiphop som et kulturelt fenomen, må man se på mer enn de største rapperne.»

Vendepunktet i norsk rap

Vendepunktet i norsk rap er Equicez' *State of Emergency*. «Svartinga kommer» lød overskriften på pressemeldinga som ble sendt ut i forbindelse med albumet. Og Equicez representerte noe nytt i norsk rap. For det første var de lite selvhøytidlige, for det andre rappet de om en helt annen virkelighet enn de aller fleste hvite norske rapperne. Cast får mye tid i serien, og han står fortsatt som en påle – en av de absolutt beste rapperne på norsk, hvis tekster fra 2003 fortsatt er konkurransedyktige.

Betydningen som Pass It, crewet som Equicez var tilknyttet, har hatt for norsk hiphop, virker under-

Den eneste kvinnelige rapperen av stor betydning som blir fremstilt som en sentral person er Stella Mwangi.

Karpe Diem beviste at man kunne lage politisk og kommersiell rap på en gang. Alle foto: NRK

vurdert i *Takin Ova*. Onkl P, Admiral P, Nico D, Vivi, Philip, Nasty Kutt, DJ Nuhhh, DJ Name og svenske Organism 12 er noen av navnene som var tilknyttet det relativt kortlevde plateselskapet. På midten av 2000-tallet dominerte denne gjengen hiphop-Norge omtrent like mye som Tee Productions 5-10 år tidligere. Pass It delte dessuten lokale med Kingsize, tidenes mest suksessrike hiphopmagasin i Skandinavia, som blir fullstendig forbigått i stillhet i *Takin Ova*.

Klubbene hvor hiphopkulturen kunne dyrkes, som Barongsai, Living Room, Rå og nå populære Pauls Boutique, føles kanskje ikke så relevant å skildre for skaperne av en serie om hiphop. Ikke desto mindre gir det en bitter bismak med dagens aggressive politi som prøver å stenge det ene utestedet etter det andre. Hvis man dessuten skal se på hiphop som et kulturelt fenomen, må man jo se på mer enn de største rapperne.

Samoras nedlagte søsterinstitusjon Tellus Radio (tidligere Radio Immigranten) spiller også en rolle i norsk hiphop mange tydeligvis har glemt. Gjennom hele 1990-tallet og frem til 2008 ga Tellus et alternativ til Tommy Tees nesten-monopol National Rap Show. Goodshit, Funk i Pita, Ladies First, Unity FM, One Nation Under A Groove og NullTull var blant hiphopprogrammene på Tellus hvor folk som Chris Welsh, Don Martin, Lord Leo, Martin Bjørnensen, Marius «Clock» Svarstad, Daniele Aguilar, Danny Maroc, William «Nasty Kutt» Wiik og Daniel Gude alle jobbet, mens halve hiphop-Oslo var innom.

Takin Ova viser hiphop på en ganske ærlig måte – en gutteklubb hvor få damer deltar. MC Cey fra X-Ray Posse var riktignok en av de første kvinnelige rapperne, men vises kun noen få sekunder i en sekvens som omhandler de affilierte A-Team. Den eneste av stor

betydning som blir fremstilt som en sentral person, er Stella Mwangi. Spørsmålet er om de burde veid opp for den lave kvinnelige representasjonen med mer fokus på nye stemmer som Lotus og Myra?

Norsk rap fra a til å

Øyvind Holen har allerede skrevet den definitive historien om norsk rap fram til 2004 i boka *Hiphop-hoder – Fra Beat Street til Bygderap*. Med tanke på alt som har skjedd siden 2004, er det nok en umulig oppgave å revidere den boka, særlig med tanke på at Holen inkluderte rubbel og bit av dem som har gitt ut hiphop på plate. Selv om *Takin Ova* er godt gjennomført som en historie over rap fram til i dag, er det Hiphop-hoder som fortsatt står igjen som dokumentet som forteller historien best om de første 20 årene.

«Vendepunktet i norsk rap er Equicez' *State of Emergency*. 'Svartinga kommer' lød overskriften på pressemeldinga som ble sendt ut i forbindelse med albumet.»

Denne anmeldelsen bør kritiseres like mye som *Takin Ova* i seg selv for å gå utenom mange historier. Men likevel, *Takin Ova* gjør en god jobb i å dokumentere norsk rap fra a til å, de aller fleste av dem som fortjener det har fått i det minste et sekund eller to med spotlight i en eller annen form. Bra at de gir så mye plass til den første fasen,

selv om denne i dag kan virke både barnslig og blodig alvorlig på en gang. Se for eksempel hvor bitter Leo «Jayski» Fossen virker, som en tilsidesatt pionér.

I dag vokser det opp en helt ny generasjon, med et helt annet språk, helt andre koder og interesser, som uten *Takin Ova* aldri ville hørt om mange av disse fossilene fra 1980- og 90-tallet. Som det kommer frem i siste episode er hiphop i dag den dominerende popkulturen. Det er vanskelig å si om rap er der rock var på 1970-80- eller 90-tallet, men det er ingen tvil om at den virkelige innovasjonen skjer i nye subkulturer i dag. Hvilke subkulturer det er snakk om får bare tiden vise. ⑤

Opprop for CAK

– Det er provoserende at Kulturrådet reduserer støtten til Center for Afrikansk Kulturformidling, skriver Theo koritzinsky, fra styret i CAK i Dagsavisen. CAK er 40 år i år.

Neste år skal støtten til CAK reduseres med 65 prosent. Støttespillere fra et bredt politisk, faglig og kunstnerisk felt har skrevet under et opprop til Kulturrådet.

«CAKs unike profil ligger i deltakernes egen utfoldelse innen mange kunst- og kulturaktiviteter. Spesielt for barn og unge er det viktig å lære andre kulturer å kjenne gjennom egen deltakelse – som å spille tromme, danse og leke afrikanske

Barth Niava.

Foto: Odd Inge Skjævesland

eventyr. Sammen med temadager og workshops, kunstutstillinger, filmkvelder m.m. bidrar CAK til integrering, læring og tverrkulturell respekt. Og forebygger dermed etnisk hovmod og rasisme. Behovet for dette er ikke mindre nå enn da CAK ble stiftet i 1977. Burde ikke Kulturrådet skjønne det?», skriver Theo Koritzinsky i Dagsavisen.

Theo Koritzinsky fra styret i CAK.
Foto: Jarle Vines

Jeg også!

Kampanjen #Metoo startet etter at Hollywood-produsenten Harvey Weinstein ble anklaget av over 50 kvinner for seksuelle overgrep.

Kvinner over hele verden har delt hashtaggen på sosiale medier med teksten: «Suggested by a friend: "If all the women who have been sexually harassed or assaulted wrote "Me too" as a status, we might give people a sense of the magnitude of the problem.»

I Norge har filmskapere som Ulrik Imtiaz Rolsen og Khalid Maimouni belyst seksuell trakassering også i den norske filmbransjen. Rolsen sier til Aftenposten at «folk i filmbransjen er tause om seksuell trakassering», mens Maimouni «ble ønsket et tveytidig «lykke til videre» av en mannlig kollega etter å ha langet ut mot trakassering i bransjen.

Ulrik Imtiaz Rolsen.

Khalid Maimouni.

Faksimile: Aftenposten Fredag 3. november 2017

Venstre reverserer regjeringens budsjettforslag

I fire år har Venstre og KrF lyktes med å presse opp kulturbudsjettet, skriver Aftenposten.

Venstre går i sitt alternative statsbudsjett for 2018 inn for å reversere de kuttene som regjeringen har foreslått. Dette innebærer blant annet en økning i kunstnerstipender, satsing på scenekunst og nasjonalt løft for folke- og skolebibliotekene. Venstre vil også trappe opp momskompensasjon for frivillige organisasjoner, innføre nullmoms på e-bøker og stoppe regjeringens forslag til kutt i pressestøtten.

Nazi-demonstrasjon i Gøteborg

Den 30. september 2017 arrangerte Nordiska motståndsrörelsen (NMR) demonstrasjon i Gøteborg hvor de hevdet at de ventet 1000 demonstranter. Svenske aviser som Aftonbladet og Dagens nyheter skriver at rundt 500 NMR-medlemmer møtte opp. Flere tusen motdemonstranter tok til gatene.

Arrangøren av demonstrasjonen skal være den samme som arrangerte marsjen i Kristiansand, hvor Ole Bernt Tellefsen ble lagt i håndjern av politiet.

Aili Keskitalo.

Foto: Kenneth Hætta / Sametinget

Danser med FrP-ulver

Siv Jensen skapte rabalder da hun hadde kledd seg ut som indianer på Finansdepartementets høstfest.

Kulturell appropriasjon er et tema som tar opp komplekse problemstillinger, og har ingen enkle svar. Spesielt i USA har det vært mye debatt om kulturell appropriasjon de siste årene.

– Siv Jensen har neppe tenkt på at noen ville la seg provosere av kostymet hennes. Men når urfolk reagerer, bør vi andre ta reaksjonene på alvor. For dem har deres tradisjonelle drakter viktig betydning, å bære dem er å uttrykke stolthet over en lenge undertrykket kultur, skriver

Martine Aurdal i Dagbladet.

Andre argumenterer at FrPs politikk mot Norges urfolk, og spesielt samene har en forsterkende effekt på at dette er feil. Den nyvalgte sametingspresidenten Aili Keskitalo var raskt ute med å kritisere Siv Jensen.

– Dette er et eksempel på kulturell appropriasjon. Jeg vet hvordan jeg føler det når jeg ser en falsk samekofte – det skjærer i øynene. Jeg tror ikke at Siv Jensen ville kledd seg ut i en tullekofte. Hun ville skjønt at det var smakløst. Da skjønner jeg ikke hvorfor hun bruker dette kostymet heller, sier Aili Keskitalo i VG.

Besvarer spørsmål om flyktninger

Hva er en FLYKTNING av Vigdis Vevstad er en ny bok som gir svar på mange spørsmål som knytter seg til flyktningbegrepet og til hvilke forpliktelser som gjelder. «Den som måtte tro eller sprer forestillinger om at det er lett å få beskyttelse som flyktning, bør skaffe seg boken», skriver Morgenbladet i en anmeldelse.

Tidligere bøker i serien omfatter *Hva er RASISME*, skrevet av Sindre Bangstad og Cora Alexa Døving.

Vigdis Vevstad
«Hva er en FLYKTNING»
Universitetsforlaget 2017

Ytringsfrihet uten ytringer

Hege Storhaug ønsker å fremstille seg selv som ytringsfrihetsforkjemper særlig når det gjelder det hun kaller islamkritikk. Samtidig står det i Aftenposten at hun sjelden stiller til debatt hvor hennes synspunkter kan utfordres.

Ny tid for konspirasjon

I septemberutgaven av Ny Tid publiserte månedsavisen flere artikler om konspirasjonsteorier, som om de skulle vært sanne. «Innløysende at 9/11 var en eksplosjon», konkluderer tittelen på en artikkel som også dekorerte forsiden av Ny Tid. Tittelen henspiller på konspirasjonsteorien om at flykrasjen i World Trade Center i New York 11. september 2001 var en kontrollert sprengning foretatt av amerikanske myndigheter via CIA.

Faktisk.no som er et nettsted som har påtatt seg oppgaven å sjekke faktafeil i norske aviser var raske med å forsøke å motbevise påstandene i Ny Tid. «Artikkelforfatteren er ikke objektiv og uavhengig, men aksjonist i en organisasjon som mener myndighetene tildekker sannheten. Han støtter seg på artikler publisert på useriøse nettsteder, som utgir seg for å være vitenskaplige,» skriver Faktisk.no.

John Færseth som er en av de fremste ekspertene i Norge på konspirasjonsteorier var raskt ute med å kritisere Ny Tid for falske nyheter. I et intervju med Dagsavisen påpeker han at konspirasjonsteorier kan forekomme i mange former og at spesielt de som er basert på jødehat, eller antisemittisme er på fremmarsj.

Beyoncé Knowles.

En inngangsport til svart feminisme

I et nytt studie ved universitetet i København kan man studere «Beyoncé, Gender & Race». Det er Erik Steinskog som har lansert kurset, som man kan få en bachelorgrad i.

Fra før av har man kunnet studere både Bob Dylan og Tupac på Universitetet i Oslo, så hvorfor skal man ikke kunne studere Beyoncé i København? Popkultur blir mer og mer akseptert på universitetsnivå, men det er selvfølgelig en del av pakka at man ser på sammenhengen mellom ikoner som Tupac og Bob Dylan og verden rundt dem, ikke på artistene som et lukket fenomen.

Inger Merete Hobbeldstad påpeker i en kommentar i Dagbladet at Beyoncé lett kan knyttes opp mot kulturstudier, minoriteter og borgerrettighetsbevegelsen. Erik Steinsborg selv sier at han ønsker at Beyoncé's musikk skal bli en inngangsport til svart feminisme, som han mener burde bli mer kjent i de nordiske landene.

Utstilling

SUBJEKTIV 24. NOVEMBER 2017 - 28. JANUAR 2018 KUNSTNERNES HUS

Her presenteres kunstnere som direkte eller indirekte alle berører en aktuell politisk situasjon, og som utforsker subjektivitet og dets politiske potensial, eller avmakt. De anvender alle kameraet som kunstnerisk verk-tøy, og gjennom fotografi, film, instal-lasjoner, tekst og collage utforsker de spenningene mellom samfunnet og oppfatninger av selvet. Flere av dem stiller spørsmålstegn ved hvordan identitet defineres, formidles og reguleres gjennom bilder.

Konferanse

OPPLEVD RASISME BLANT BARN OG UNGE: HVA GJØR VI? 22. NOVEMBER 2017 RØDE KORS

Antirasistisk Senter har i høst lansert rapporten «Vi vil ikke leke med deg fordi du er brun», som dokumenterer den rasismen og diskrimineringen som barn og ungdom alt for ofte møter som en del av oppveksten. Denne konferansen vil ta fatt i noen av de arenaene hvor ungdommene forteller at de har opplevd mest rasisme og diskriminering, nemlig i skolen, i møte med politi og i offentlig debatt. Program og info finner du på antirasistisk.no

Samtale

EIT ANSIKT, EIT MENNESKE 22. NOVEMBER 2017 LITTERATURHUSET

Lars Petter Sveen har skrevet romanen *Fem stjerner*, den første av to bøker som gir historien om mennesker som flykter fra et liv som fanger og sol-dater. Under arbeidet med boka har Sveen fordypet seg i den somaliske muntlige tradisjonen, en rekke vitne-skildringer og livet i flyktningleirer.

Men hvorfor skriver han, en hvit nord-mann denne historien? Warsan Ismail stiller betimelige spørsmål til Lars Petter Sveen på Litteraturhuset.

Konsserter

JAZZ IN KHARTOUM 5. DESEMBER 2017 KHARTOUM CONTEMPORARY ART CENTER

Hver tirsdag er det jazz-jam på Khartoum med et utvalg musikere med bakgrunn fra jazz- og beslektet musikk. Denne tirsdagen er det Hans Kjørstad sin tur til å besøke klubben. Med sin folkemusikk henter han inspirasjon fra Storbritannia på 1970-tallet, såvel som eldgamle tradi-sjoner fra Gudbrandsdalen såvel som India. Først vil han spille solo før en større jam med blant andre Åsmund Skuterud og Wei Ting Zeng.

BANSAL BAND 7. DESEMBER 2017 COSMOPOLITE

Bansal Band, ledet av folinist Harpreet Bansal, blander nordindisk raga med jazz. Bandet har gått fra å være en trio til en kvintett som deler et ønske om å utforske og tøyte grenser, samtidig som det de gjør er fundert på en dyp respekt for tradisjoner. Med i bandet er Andreas Bratlie på tabla, Javid Afsari Rad på santur, Vojtech Prochazka på harmonium/piano og Adrian Fiskum Myhr på kontrabass.

EMILE THE DUKE 8. DESEMBER 2017 PARKTEATRET

Emile The Duke presenterer en desemberkveld med Aasen. «I kryssningen av middelmådighet, enkle hverdagsgleder, funky elektro og trøstesløs ni til fem har Emile The Duke markert seg som en av våre mest interessante kunstnere,» skrev Mathias Rødahl i sin anmeldelse i Dagbladet. På Øyafestivalen 2017 leverte han en av konsertene det har blitt snakket mest om i år.

An aerial photograph of a long, narrow blue boat packed with a large number of people of various ethnicities and ages. The boat is moving through dark blue water, leaving a white wake. The people are packed closely together, filling the entire length of the vessel. The perspective is from directly above, looking down the length of the boat.

You broke the ocean in
half to be here.
only to meet nothing that wants you.

– immigrant
(Nayyirah Waheed)